

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

UNIVERSITÉ DE PATRAS
FACULTÉ DES SCIENCES HUMAINES
ET SOCIALES

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Δ. Ε.
Τομέας Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης
και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

DÉPARTEMENT DE L'ÉDUCATION
Séction de Sociologie et
de Politique de l'Éducation

Εργαστήριο Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

«Μέθοδοι και τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων: αξιοποίηση και εφαρμογή στο
διδασκτικό/εργαστηριακό έργο των μελών ΕΕΔΠ»

Μαρκοπούλου Μυρτώ

Μαυσίδου Ευαγγελία

ΠΑΤΡΑ 2010

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια συμβολή στην αξιολόγηση του επιμορφωτικού προγράμματος που υλοποιήθηκε κατά τους μήνες Σεπτέμβριο και Οκτώβριο του 2010 και απευθυνόταν στα μέλη ΕΕΔΠ του Πανεπιστημίου Πατρών με θέμα: «Μέθοδοι και τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων: αξιοποίηση και εφαρμογή στο διδακτικό/εργαστηριακό έργο των μελών ΕΕΔΠ».

Συγκεκριμένα, η εξωτερική αξιολόγηση του προγράμματος περιλαμβάνει τους ακόλουθους άξονες:

1. Σχεδιασμός και Οργάνωση του Προγράμματος
2. Υλοποίηση του Προγράμματος
3. Εκπαιδευτές
4. Εκπαιδευόμενοι

Οι ερευνητικές τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν ήταν:

- ερωτηματολόγια προς τους εκπαιδευόμενους, στην αρχή και στο τέλος της εκπαιδευτικής διαδικασίας,
- ανάλυση περιεχομένου εγγράφων και γραπτών τεκμηρίων και
- μη συμμετοχική παρατήρηση.

Η μελέτη εξωτερικής αξιολόγησης διενεργήθηκε από εξωτερικές αξιολογήτριες, οι οποίες παρακολούθησαν το επιμορφωτικό πρόγραμμα στο σύνολό του.

Η ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων βασίστηκε στο θεωρητικό πλαίσιο της εκπαίδευσης ενηλίκων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αξιολόγηση είναι μία αναγκαία διάσταση κάθε εκπαιδευτικού έργου.

Όπως ήδη τονίζεται στην «Απόφαση για την ανάπτυξη της επιμορφώσεως ενηλίκων», της UNESCO, στη Γενική Συνέλευση που πραγματοποιήθηκε στο Ναϊρόμπι το 1976:

«Συστηματική αξιολόγηση των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων είναι αναγκαία για να εξασφαλίσει άριστα αποτελέσματα και την αξιοποίηση των μέσων που διατίθενται γι' αυτές. Η αξιολόγηση για να είναι αποτελεσματική πρέπει να εισάγεται στα προγράμματα της εκπαίδευσως ενηλίκων σε όλα τα επίπεδα και τα στάδια.» (στο Βεργίδης, 2010)

Κατά μείζονα λόγο, η αξιολόγηση είναι αναγκαία για επιμορφωτικά προγράμματα που σχεδιάζονται και υλοποιούνται για πρώτη φορά. Όχι μόνο απαιτείται η διερεύνηση του τρόπου διεξαγωγής τους και των αποτελεσμάτων τους, αλλά είναι απαραίτητη και η καταγραφή και ανάλυση της εμπειρίας που αποκτήθηκε, με σκοπό την αξιοποίησή της στα επόμενα επιμορφωτικά προγράμματα.

Η εργασία περιλαμβάνει τις παρακάτω ενότητες:

1. Υπάρχουσα κατάσταση και σημαντικά δεδομένα.

Στην ενότητα αυτή αναφέρονται στοιχεία για το Πανεπιστήμιο Πατρών και το ΕΕΔΙΠ, που υπηρετεί σε αυτό

2. Σχεδιασμός του προγράμματος.

Στη δεύτερη ενότητα περιγράφεται το υπό αξιολόγηση επιμορφωτικό πρόγραμμα, οι σκοποί και οι στόχοι του καθώς και το διαμορφωθέν πρόγραμμα.

3. Υλοποίηση του προγράμματος.

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει την περιγραφή της υλοποίησης του προγράμματος με έμφαση στις συνθήκες ως προς το χρόνο και το χώρο.

4. Αξιολόγηση του προγράμματος.

Στην ενότητα αυτή περιγράφεται ο σχεδιασμός της αξιολόγησης του επιμορφωτικού προγράμματος, οι σκοποί και οι στόχοι της αξιολόγησης, τα κριτήρια βάσει των

οποίων αξιολογήθηκε το επιμορφωτικό πρόγραμμα και γενικότερα η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε.

5. Αποτελέσματα

Αναλύονται τα δεδομένα της αξιολόγησης και επιχειρείται η ερμηνεία τους, βασισμένη στο θεωρητικό πλαίσιο της εκπαίδευσης ενηλίκων.

6. Συμπεράσματα

Τέλος, παρουσιάζονται τα κυριότερα συμπεράσματα της αξιολόγησης ανά άξονα.

1. ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

1.1 Το Πανεπιστήμιο Πατρών

Το Πανεπιστήμιο Πατρών ιδρύθηκε το 1964. Σκοπός της ιδρύσεως του Πανεπιστημίου Πατρών, ήταν:

- Η διδασκαλία και η έρευνα θεμάτων αναγομένων στην οικονομική ανάπτυξη της Χώρας με έμφαση στις θετικές Επιστήμες, Τεχνολογία, τις Οικονομικές και Κοινωνικές Επιστήμες και την Οργάνωση και Διοίκηση Επιχειρήσεων.
- Η εκπαίδευση εξειδικευμένου επιστημονικού και τεχνικού δυναμικού για κάλυψη των αναγκών της Χώρας
- Η μείωση της εξόδου των Ελλήνων φοιτητών στο εξωτερικό
- Η διευκόλυνση της επανόδου στη Χώρα Ελλήνων επιστημόνων και καθηγητών που σταδιοδρομούσαν στα Πανεπιστήμια της αλλοδαπής.

Το Πανεπιστήμιο Πατρών περιλαμβάνει τέσσερις Σχολές και δύο ανεξάρτητα Τμήματα:

Σχολή Θετικών Επιστημών

Περιλαμβάνει τα Τμήματα:

- Βιολογίας,
- Γεωλογίας
- Μαθηματικών,
- Φυσικής,
- Χημείας,
- Επιστήμης των Υλικών

Πολυτεχνική Σχολή

Περιλαμβάνει τα Τμήματα

- Ηλεκτρολόγων Μηχανικών, (Μετονομάστηκε σε Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Τεχνολογίας Υπολογιστών)
- Μηχανολόγων Μηχανικών, -(Μετονομάστηκε σε Μηχανολόγων και Αεροναυπηγών Μηχανικών)
- Πολιτικών Μηχανικών,
- Χημικών Μηχανικών,
- Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Πληροφορικής,
- Γενικό Τμήμα,
- Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Σχολή Επιστημών Υγείας

Περιλαμβάνει τα Τμήματα:

- Ιατρικής,
- Φαρμακευτικής

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Περιλαμβάνει τα Τμήματα :

- Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,
- Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, (μετονομάστηκε σε Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία)
- Τμήμα Θεατρικών Σπουδών,
- Τμήμα Φιλολογίας,
- Τμήμα Φιλοσοφίας

Ανεξάρτητα Τμήματα

- Τμήμα Οικονομικών Επιστημών,
- Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων

Στο Πανεπιστήμιο Πατρών φοιτούν περισσότεροι από 20.000 φοιτητές και λειτουργούν τα ακόλουθα Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

- Τμήματος Βιολογίας
- Τμήματος Γεωλογίας στις «Γεωεπιστήμες και Περιβάλλον»
- Τμήματος Μαθηματικών στα «Μαθηματικά και Σύγχρονες Εφαρμογές»
- Τμήματος Φυσικής
- Τμήματος Χημείας
- Τμήματος Επιστήμης Υλικών
- Γενικού Τμήματος στις «Εφαρμοσμένες Μαθηματικές και Φυσικές Επιστήμες»
- Τμήματος Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Τεχνολογίας Υπολογιστών
- Τμήματος Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Πληροφορικής
  - «Επιστήμη και Τεχνολογία των Υπολογιστών»
  - «Ολοκληρωμένα Συστήματα Υλικού και Λογισμικού»
- Τμήματος Μηχανολόγων και Αεροναυπηγών Μηχανικών
- Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών
- Τμήματος Χημικών Μηχανικών
- Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών «Αστικός Σχεδιασμός και οι Μετασχηματισμοί της Πόλης»
- Τμήματος Ιατρικής
  - «Εφαρμογές των Βασικών Ιατρικών Επιστημών»
  - «Κλινικές-Κλινικοεργαστηριακές Ειδικότητες»
- Τμήματος Φαρμακευτικής στις «Φαρμακευτικές επιστήμες και Τεχνολογίες»
- Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης στις «Επιστήμες της Αγωγής»
- Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία
- Τμήματος Θεατρικών Σπουδών στο «Αρχαίο Ελληνικό Θέατρο»
- Τμήματος Φιλολογίας στις «Σύγχρονες προσεγγίσεις στη Γλώσσα και στα Κείμενα»
- Τμήματος Φιλοσοφίας
- Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων στις «Νέες Αρχές Διοίκησης Επιχειρήσεων (MBA)»
- Τμήματος Οικονομικών Επιστημών

Διατμηματικά Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών

- Περιβαλλοντικές Επιστήμες
- Επιστήμη και Τεχνολογία Πολυμερών
- Ιατρική Φυσική
- Ιατρική Χημεία: Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Φαρμακευτικών Προϊόντων
- Συστήματα Επεξεργασίας Σημάτων και Επικοινωνιών: Θεωρία, Υλοποιήσεις, Εφαρμογές (Δ.Μ.Π.Σ.-ΣΕΣΕ)
- Μαθηματικά των Υπολογιστών και των Αποφάσεων
- Ηλεκτρονική και Επεξεργασία της Πληροφορίας
- Πληροφορική Επιστημών Ζωής

Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών

- Βιοϊατρική Τεχνολογία

Διακρατικά Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών

- Βιοτεχνολογία Τροφίμων

Επιπλέον, στο Πανεπιστήμιο λειτουργούν και τα ακόλουθα Εκπαιδευτικά Κέντρα:

- Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης "Ευάγγελος Παπανούτσος"
- Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσών
- Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης
- Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης

1.2 Το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης

Το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης του Πανεπιστημίου Πατρών λειτουργεί από το 1995. Σύμφωνα με την τελευταία πιστοποίηση που έλαβε από το Ε.ΚΕ.Π.Σ (Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και Συνόδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών), το ΚΕΚ εξειδικεύεται στα ακόλουθα θεματικά πεδία:

- Επαγγέλματα Περιβάλλοντος

- Επαγγέλματα Υγεία - Πρόνοιας
- Επαγγέλματα Πολιτισμού και Αθλητισμού
- Παιδαγωγικά Επαγγέλματα
- Επαγγέλματα Οικονομίας και Διοίκησης
- Επαγγέλματα Πληροφορικής
- Επαγγέλματα Τουριστικά και Παροχής Υπηρεσιών
- Αγροτικά Επαγγέλματα
- Επαγγέλματα Τεχνικά και Μεταφορών.

Το ΚΕΚ του Πανεπιστημίου Πατρών έχει δραστηριοποιηθεί σε σεμινάρια κατάρτισης που το αντικείμενό τους καλύπτει όλο το φάσμα της τεχνολογίας, της διοίκησης και των ανθρωπιστικών επιστημών ενώ παράλληλα έχει αναπτύξει μεθόδους βελτίωσης για την εκπαίδευση ενηλίκων, την κατάρτιση και την απασχόληση.

Οι δραστηριότητες του ΚΕΚ αφορούν:

- στην υλοποίηση: ολοκληρωμένων προγραμμάτων, προγραμμάτων Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, Κοινοτικών Πρωτοβουλιών, Προγραμμάτων καταπολέμησης του αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας κ.α.
- στη διεξαγωγή: ερευνών, μελετών, ημερίδων και συνεδρίων.
- στην παραγωγή και προσαρμογή εκπαιδευτικού υλικού σε σχέση με τις ανάγκες των προγραμμάτων.

Οι συνεργάτες του ΚΕΚ είναι μέλη του Διδακτικού και Ερευνητικού Προσωπικού του Πανεπιστημίου Πατρών καθώς και άλλοι επιστήμονες υψηλού επιπέδου.

(<http://www.upatras.gr>)

1.3 Το ΕΕΔΠ στο Πανεπιστήμιο Πατρών

Σύμφωνα με το Νόμο 2817/2000 Άρθρο 13 παράγραφος 1 «Τα μέλη του Ειδικού και Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού (Ε.Ε.Δ.Ι.Π.) επιτελούν ειδικό ή και εργαστηριακό / εφαρμοσμένο διδακτικό έργο στα Α.Ε.Ι. και διακρίνονται σε δύο κλάδους ως εξής:

ι) Τον κλάδο του Ειδικού Διδακτικού Προσωπικού (κλάδο Ι), τα μέλη του οποίου επιτελούν ειδικό διδακτικό έργο, που συνίσταται κατά κύριο λόγο στη Θεωρητική ή εφαρμοσμένη διδασκαλία των αντικειμένων των ξένων γλωσσών, της ελληνικής γλώσσας (διδασκόμενης ως ξένης), του σχεδίου, των καλών τεχνών, των εφαρμοσμένων τεχνών, της μουσικής, του θεάτρου, του χορού, της ρυθμικής αγωγής και της φυσικής αγωγής.

ιι) Τον κλάδο του Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού (κλάδο ΙΙ), τα μέλη του οποίου επιτελούν εργαστηριακό / εφαρμοσμένο διδακτικό έργο που συνίσταται κατά κύριο λόγο στη διεξαγωγή εργαστηριακών και κλινικών ασκήσεων, καθώς επίσης και στη διεξαγωγή πρακτικών ασκήσεων στα πεδία εφαρμογής των οικείων επιστημών».

Τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις των μελών του Ειδικού και Εκπαιδευτικού Προσωπικού (ΕΕΔΙΠ) ορίζονται με την ΥΑ 63557/Β1/2004 αρ.31 ως εξής: α) Παροχή ειδικού διδακτικού έργου ή και εργαστηριακού εφαρμοσμένου διδακτικού έργου στα πεδία εφαρμογής των οικείων επιστημών, βάσει της υφιστάμενης διάκρισης σε κλάδους Ι και ΙΙ, συμπεριλαμβανομένης της εξέτασης και βαθμολόγησης των φοιτητών και κάθε άλλου συναφούς προς αυτό έργου, β) Παρακολούθηση της πρακτικής άσκησης των φοιτητών και συμμετοχή στην εποπτεία των εξεταστικών διαδικασιών, γ) Υποδοχή των φοιτητών και ενημέρωσή τους για θέματα που σχετίζονται με την εκπαιδευτική διαδικασία, δ) Ενεργός συμμετοχή στα συλλογικά όργανα του Ιδρύματος καθώς και σε επιτροπές και συμβούλια αυτού, ε) Συμβολή στην ανάπτυξη του Ιδρύματος και υποστήριξη γενικότερα του έργου αυτού.

Το Πανεπιστήμιο Πατρών αριθμεί συνολικά 25 μέλη ΕΕΔΙΠ ΙΙ, τα οποία είναι οργανωμένα σε σύλλογο, με πρόταση του οποίου διοργανώθηκε το επιμορφωτικό πρόγραμμα που αξιολογήθηκε.

2. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

2.1. Σκοπός και στόχοι

Φορέας σχεδιασμού του επιμορφωτικού προγράμματος ήταν ο Σύλλογος ΕΕΔΙΠ ΙΙ του Πανεπιστημίου Πατρών, ενώ φορέας υλοποίησης ήταν το ΚΕΚ του Πανεπιστημίου Πατρών.

Για τον καλύτερο σχεδιασμό του επιμορφωτικού προγράμματος συνεργάστηκε ο Σύλλογος ΕΕΔΙΠ ΙΙ με το Εργαστήριο Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Πατρών.

Το πρόγραμμα απευθυνόταν στα μέλη ΕΕΔΙΠ ΙΙ και είχε διάρκεια 50 ώρες. Υλοποιήθηκε στο διάστημα από 20 Σεπτεμβρίου 2010 έως 11 Οκτωβρίου 2010 σε 10 εκπαιδευτικές συναντήσεις των 5 διδακτικών ωρών. Οι εκπαιδευτικές συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν πρωινές ώρες, από τις 9.00 πμ έως τις 2.00 μμ.

Οι εκπαιδευτές του προγράμματος είναι μέλη του διδακτικού προσωπικού της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και μέλη της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαιδευτών Ενηλίκων.

Σκοπός του προγράμματος ήταν «η εξοικείωση των μελών ΕΕΔΙΠ με τις βασικές αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων καθώς και με τις μεθόδους και τεχνικές του πεδίου, προκειμένου να είναι ικανοί/ές, μετά το τέλος του προγράμματος, να τις αξιοποιούν ενεργητικά μέσω της οργανικής και λειτουργικής ένταξής τους στο διδακτικό/εργαστηριακό τους έργο».

Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού τέθηκαν οι παρακάτω εκπαιδευτικοί στόχοι:

1. Προσδιορισμός και αποσαφήνιση των εννοιών «εκπαίδευση ενηλίκων», «διαβίου μάθηση», «κατάρτιση ενηλίκων»
2. Περιγραφή και ανάλυση των προϋποθέσεων, με βάση τις οποίες οι ενήλικοι μπορούν να μαθαίνουν αποτελεσματικά και αξιοποίηση τους στο σχεδιασμό διδακτικής ενότητας

3. Εντοπισμός εκπαιδευτικών αναγκών, εμποδίων στη μάθηση και ανάπτυξη της ενεργητικής συμμετοχής των ενηλίκων εκπαιδευομένων
4. Ανάλυση και εφαρμογή εκπαιδευτικών μεθόδων και τεχνικών, επιλογή και συνδυασμός τους, ανάλογα με τις ανάγκες της μαθησιακής διεργασίας
5. Εξοικείωση με τη χρήση εποπτικών και εκπαιδευτικών μέσων ανάλογα με το γνωστικό αντικείμενο, τους στόχους της ενότητας και την εκπαιδευτική τεχνική
6. Ενσωμάτωση παραμέτρων που αφορούν στη δυναμική της ομάδας στο διδακτικό έργο
7. Ανάπτυξη της επικοινωνίας διδασκόντων και διδασκομένων
8. Αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου-αυτοαξιολόγηση

Οι παραπάνω στόχοι αφορούν τόσο τις γνώσεις που πρέπει να αποκτήσουν οι συμμετέχοντες (στόχοι 1, 2, 3 και 8) όσο και την ανάπτυξη δεξιοτήτων/ικανοτήτων (στόχοι 4, 5, 6 και 7), καθώς και την ανάπτυξη θετικών στάσεων (στόχοι 3 και 7).

2.2. Το Πρόγραμμα

Το αναλυτικό πρόγραμμα της επιμόρφωσης που διανεμήθηκε στους εκπαιδευόμενους περιλάμβανε τις εκπαιδευτικές συναντήσεις, τους εκπαιδευτές και τα αντικείμενα εκπαίδευσης.

Τίτλος προγράμματος

«Μέθοδοι και τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων: αξιοποίηση και εφαρμογή στο διδακτικό / εργαστηριακό έργο των μελών Ε.Ε.ΔΙ.Π. Πανεπιστημίου Πατρών»

Αναλυτικό Πρόγραμμα Εκπαιδευτικών Συναντήσεων

Ημερομηνία συνάντησης	Αντικείμενο εκπαίδευσης	Ώρες
Δευτέρα 20/9/2010	Εναρκτήρια συνάντηση, αλληλογνωριμία Παρουσίαση σκοπών- στόχων προγράμματος Εισαγωγικές έννοιες (εκπαίδευση ενηλίκων, διά βίου μάθηση, κατάρτιση ενηλίκων, κτλ) Η συμβολή του προγράμματος, προσδοκίες και αναμενόμενα αποτελέσματα	5
Τετάρτη 22/9/2010	Χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων Διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών Προϋποθέσεις αποτελεσματικής μάθησης Εμπόδια μάθησης	5
Παρασκευή 24/9/2010	Θεωρίες μάθησης Θεωρίες μάθησης ενηλίκων: βασικά στοιχεία και αξιοποίησή τους στην εκπαιδευτική πρακτική των μελών ΕΕΔΙΠ	5
Δευτέρα 27/9/2010	Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων: Τυπολογίες Ο Εκπαιδευτής εμπνευστής	5

	Ο Εκπαιδευτής ηγέτης Επικοινωνία και δυναμική της ομάδας	
Τετάρτη 29/9/2010	Σχεδιασμός διδακτικής ενότητας	5
Παρασκευή 1/10/2010	Συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές και μέθοδοι διδασκαλίας	5
Δευτέρα 4/10/2010	Παραδείγματα αξιοποίησης βιωματικών συμμετοχικών τεχνικών στη διδακτική πράξη	5
Τετάρτη 6/10/2010	Εποπτικά μέσα διδασκαλίας Εκπαιδευτικό Υλικό Σημασία εκπαιδευτικού χώρου	5
Παρασκευή 8/10/2010	Εκπαιδευτική αξιολόγηση Αξιολόγηση διδακτικού- εργαστηριακού έργου Τυπολογίες Αξιολόγησης Μοντέλα Αξιολόγησης, Τεχνικές αξιολόγησης	5
Δευτέρα 11/10/2010	Η συμβολή της έρευνας δράσης στη διαμορφωτική αξιολόγηση του εκπαιδευτικού-εργαστηριακού έργου Αξιολόγηση προγράμματος	5
Σύνολο ωρών		50

Οι 50 ώρες κατανεμήθηκαν ως εξής, σύμφωνα με το ωρολόγιο πρόγραμμα εκπαιδευτικών συναντήσεων:

09:00-10:30: 1^η-2^η διδακτική ώρα

10:30- 11:00: Διάλειμμα

11:00-12:30: 3^η-4^η διδακτική ώρα

12:30- 13:00: Διάλειμμα

13:00-14:00: 5^η διδακτική ώρα

Ταυτόχρονα με την ανακοίνωση του προγράμματος προτάθηκε στους εκπαιδευόμενους η βασική ελληνόγλωσση βιβλιογραφία για το έργο του εκπαιδευτή στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων, που θεωρήθηκε χρήσιμη.

Προτεινόμενα βιβλία για παραπέρα μελέτη

1. *Douglas, Tom. (1997). Βασικές αρχές της συμμετοχής σε ομάδες, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.*
2. *Jaques David. (2004). Μάθηση σε ομάδες, Αθήνα: Μεταίχμιο.*
3. *Pleris, Knud. (2009). Σύγχρονες θεωρίες μάθησης, Αθήνα: Μεταίχμιο.*
4. *Noye Didier & Piveteau Jaques. (1999). Πρακτικός Οδηγός του Εκπαιδευτή, Αθήνα: Μεταίχμιο.*
5. *Rogers, Alan. (1996). Η Εκπαίδευση Ενηλίκων, Αθήνα: Μεταίχμιο.*

Από το αναλυτικό πρόγραμμα του επιμορφωτικού προγράμματος διαπιστώνεται ότι:

1. Δίνεται έμφαση στην παρουσίαση των σκοπών-στόχων του προγράμματος και στη σύνδεσή του με τις προσδοκίες των εκπαιδευομένων.
2. Το πρόγραμμα αποτελεί μια εισαγωγή στην εκπαίδευση ενηλίκων δεδομένου ότι περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως:
  - Προϋποθέσεις-εμπόδια μάθησης
  - Θεωρίες μάθησης
  - Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων
  - Επικοινωνία
  - Σχεδιασμός διδακτικής ενότητας
  - Εκπαιδευτικές τεχνικές
  - Διδακτικό έργο

- Εκπαιδευτική αξιολόγηση

3. Ως προς τη χρονική κατανομή του περιεχομένου έχει πρακτικό προσανατολισμό και το πρόγραμμα επικεντρώνεται στη διδασκαλία: στην προετοιμασία της (σχεδιασμός διδακτικής ενότητας), στη διεξαγωγή της (εκπαιδευτικές τεχνικές, εκπαιδευτικά μέσα και υλικό, οργάνωση χώρου) και στην αξιολόγησή της.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, το πρόγραμμα σχεδιάστηκε για να ανταποκριθεί στις ανάγκες εργαζομένων που προσδοκούν τη βελτίωση του εκπαιδευτικού τους έργου.

3. ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

3.1. Εκπαιδευτικός χώρος

Το επιμορφωτικό πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε σε αίθουσα του ΚΕΚ του Πανεπιστημίου Πατρών.

Η συγκεκριμένη αίθουσα βρίσκεται στο κτίριο της Πρυτανείας του Πανεπιστημίου Πατρών είναι εύκολα προσβάσιμη τόσο στους εκπαιδευόμενους όσο και στους εκπαιδευτές, διαθέτει πίνακα αλλά κανένα άλλο εποπτικό μέσο. Τα καθίσματα είναι βιδωμένα στο πάτωμα και σε διάταξη σχολικής τάξης, συνεπώς δεν υπάρχει η δυνατότητα αλλαγής της διάταξης του χώρου, εμποδίζοντας έτσι την επικοινωνία των εκπαιδευομένων μεταξύ τους.

3.2. Συνθήκες επιμόρφωσης

Ο χώρος του Πανεπιστημίου ήταν οικείος τόσο στους εκπαιδευτές όσο και στους εκπαιδευόμενους. Σε πολύ κοντινή απόσταση υπάρχει χώρος αναψυχής, ο οποίος ενδείκνυται για χαλάρωση, συζητήσεις και ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων.

Σημαντική παράμετρος για την επιτυχή έκβαση ενός επιμορφωτικού προγράμματος που απευθύνεται σε ενήλικες εκπαιδευόμενους είναι και η επιλογή του κατάλληλου χρόνου.

Το επιμορφωτικό πρόγραμμα υλοποιήθηκε τις πρωινές ώρες στο διάστημα από 20 Σεπτεμβρίου 2010 έως 11 Οκτωβρίου 2010 σε 10 εκπαιδευτικές συναντήσεις των 5 διδακτικών ωρών, κατά την περίοδο έναρξης του χειμερινού εξαμήνου σπουδών στα πανεπιστήμια.

Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι λόγω των αυξημένων επαγγελματικών, οικογενειακών και κοινωνικών τους υποχρεώσεων αντιμετωπίζουν περισσότερα εμπόδια στη μάθηση, τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο κατά το σχεδιασμό όσο και κατά τη διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας, γιατί μπορεί να οδηγήσουν τους εκπαιδευόμενους σε άρνηση ή αδιαφορία.

Σύμφωνα με τον Κόκκο τα εμπόδια αυτά μπορούν να καταταχθούν σε τρεις κατηγορίες:

- Εμπόδια που οφείλονται στην κακή οργάνωση της εκπαιδευτικής δραστηριότητας και σχετίζονται με τον αρχικό σχεδιασμό του εκπαιδευτικού προγράμματος (στόχοι, χώρος, χρόνος, συνθήκες).
- Εμπόδια που απορρέουν από τις κοινωνικές υποχρεώσεις και τα καθήκοντα των εκπαιδευομένων.
- Εσωτερικά εμπόδια που απορρέουν από την προσωπικότητα των ατόμων. (Κόκκος, 2005, σ. 89-90)

Παρόμοια κατηγοριοποίηση κάνουν και οι Carp, Peterson & Roelfs (όπως αναφέρεται στο ΥΠΕΠΘ/ΓΤΕΕ/ΙΑΕΚΕ, 2007: 21). Σύμφωνα με αυτούς τα εμπόδια κατατάσσονται σε:

- εμπόδια που αφορούν τις καταστάσεις ζωής (*situational barriers*) του εκπαιδευόμενου τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή
- εμπόδια εκπαιδευτικού πλαισίου (*institutional barriers*) που σχετίζονται με την οργάνωση του προγράμματος σε επίπεδο στοχοθεσίας, συντονισμού, υποδομής και μπορούν να αποθαρρύνουν τον εκπαιδευόμενο να συμμετάσχει στην εκπαιδευτική διαδικασία
- εμπόδια της προδιάθεσης (*dispositional barriers*) που σχετίζονται με τις στάσεις και τις αντιλήψεις του ατόμου για τον εαυτό του ως εκπαιδευόμενου.

Όπως προαναφέραμε, το επιμορφωτικό πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε κατά την έναρξη των μαθημάτων στο Πανεπιστήμιο και οι εκπαιδευόμενοι θα έπρεπε να ανταποκρίνονται στις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις και ό,τι αυτό συνεπάγεται. Συνεπώς, ορισμένοι εκπαιδευόμενοι είτε δεν είχαν τη δυνατότητα της συνεχούς παρακολούθησης είτε ήταν αναγκασμένοι να αντιμετωπίζουν εργασιακά ζητήματα που προέκυπταν κατά διαστήματα.

Σημειώνουμε, επίσης, ότι προβλήματα παρουσιάστηκαν λόγω μιας μονοήμερης κατάληψης του κτιρίου της Πρυτανείας από τους φοιτητές, και λόγω των

οικοδομικών εργασιών που γίνονται στο ίδιο κτίριο κατά τη διάρκεια αρκετών εκπαιδευτικών συναντήσεων..

4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

4.1. Ορισμός της αξιολόγησης

Η βασική ιδέα στην οποία στηρίζεται η αξιολόγηση είναι «η προσπάθεια να εκτιμηθεί η αξία ή η τιμή κάποιας καινοτομίας, μεσολάβησης, υπηρεσίας ή προσέγγισης» (Robson, 2007: 240). Σκοπός της είναι κατανοήσουμε και να αξιολογήσουμε κριτικά τη λειτουργικότητα κυρίως των υπηρεσιών που δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η υγεία και οι κοινωνικές υπηρεσίες και των προγραμμάτων που αυτές εφαρμόζουν. (Robson, 2007)

Σύμφωνα με τον Ο.Ο.Σ.Α. «Οι αξιολογήσεις είναι συστηματικές αναλύσεις των σπουδαιότερων πλευρών μιας πολιτικής, ενός οργανισμού ή ενός προγράμματος, με έμφαση στην εγκυρότητα των αποτελεσμάτων και τη δυνατότητα χρήσης τους. Ο κύριος σκοπός των αξιολογήσεων είναι να συμβάλουν στη βελτίωση της λήψης αποφάσεων, της κατανομής των πόρων και του επιπέδου υπευθυνότητας» (στο Βεργίδης & Καραλής, 2008:120)

Πρόκειται, επομένως, για μια «διαδικασία συστηματικής συλλογής και ανάλυσης δεδομένων που βοηθά στον εντοπισμό στοιχείων απαραίτητων για τη βελτίωση του αξιολογούμενου εκπαιδευτικού έργου». (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008)

Συνεπώς στην αξιολόγηση (evaluation) θα πρέπει να χρησιμοποιούνται αναγνωρισμένες ερευνητικές μέθοδοι και τεχνικές και τα συμπεράσματα να είναι έγκυρα και αξιόπιστα. Επίσης, σε πολλές περιπτώσεις θα πρέπει να αξιοποιούνται στοιχεία του ίδιου του αξιολογούμενου προγράμματος ή φορέα.

Η αξιολόγηση (evaluation) των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ειδικά στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων άρχισε να εφαρμόζεται στην Ελλάδα στο πλαίσιο των προδιαγραφών που έθεσαν τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία, τα οποία και συγχρηματοδοτούν τις δράσεις αυτές. (Βεργίδης, 2010)

Διευκρινίζουμε ότι εννοιολογικά η αξιολόγηση διαφέρει από τις παρακάτω έννοιες με τις οποίες συχνά συγχέεται:

α. Έλεγχος, διενεργείται με βάση το νομικό πλαίσιο και τους ισχύοντες κανονισμούς λειτουργίας του φορέα και του εκπαιδευτικού προγράμματος.

β. Αποτίμηση, αναφέρεται στη μαθησιακή πρόοδο των εκπαιδευομένων.

γ. Περιοδικός απολογιστικός έλεγχος (audit), οικονομικός έλεγχος και αιτιολόγηση της χρήσης των πόρων.

δ. Παρακολούθηση (monitoring), συστηματική καταγραφή δεδομένων για τη λειτουργία ενός φορέα ή την εφαρμογή ενός προγράμματος.

ε. Διασφάλιση ποιότητας (quality assurance), προτυποποίηση της ποιότητας ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. (Βεργίδης & Καραλής, 2008)

4.2. Τυπολογία αξιολογήσεων

«Την αξιολόγηση προγραμμάτων επιμόρφωσης γενικά μπορούμε να την κατατάξουμε με κριτήριο: ποιος αξιολογεί, με ποιους στόχους και ποια χρησιμότητα και πότε.

Μια κλασική κατάταξη των αξιολογήσεων, που προτείνει ο Michael Scriven είναι η εξής:

α) *Αθροιστική αξιολόγηση (summative evaluation)* που χαρακτηρίζεται και ως τελική. Συνίσταται στη συνολική μελέτη των τελικών αποτελεσμάτων της εκπαίδευσης. Η αξιολόγηση αυτού του τύπου ονομάζεται και απολογιστική ή κανονιστική (normative) και προϋποθέτει την ύπαρξη ενός προκατασκευασμένου μοντέλου σε σχέση με το οποίο αξιολογούνται οι δραστηριότητες επιμόρφωσης ενηλίκων.

β) *Διαμορφωτική αξιολόγηση (formative evaluation)* που είναι επικεντρωμένη κυρίως στην εκπαιδευτική διαδικασία. Συνίσταται στη μελέτη της εξέλιξης των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, με στόχο τον αναπροσανατολισμό και τη βελτίωσή τους, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις των αξιολογητών και τις δυνατότητες που υπάρχουν. Η αξιολόγηση αυτού του τύπου αποβλέπει στη λήψη αποφάσεων που αξιοποιούν τα συμπεράσματα, τα οποία συνάγονται από την πορεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Με κριτήριο τον στόχο της αξιολόγησης, η τυπολογία αυτή συμπληρώνεται με τη **διαγνωστική αξιολόγηση**, η οποία αποβλέπει στη διάγνωση των επιμορφωτικών αναγκών.

Με κριτήριο τη θέση των αξιολογητών ως προς το φορέα εκπαίδευσης ενηλίκων, η αξιολόγηση διακρίνεται σε **εσωτερική**, όταν οι αξιολογητές συμπεριλαμβάνονται

στους συντελεστές του προγράμματος ή απλώς εργάζονται στον φορέα εκπαίδευσης ενηλίκων, και σε **εξωτερική**, όταν οι αξιολογητές δεν εργάζονται στον φορέα και δεν εμπλέκονται στο πρόγραμμα. Η εσωτερική αξιολόγηση διακρίνεται σε αυτοαξιολόγηση και σε ιεραρχική εσωτερική αξιολόγηση.

Ως προς το χρόνο αξιολόγησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος διακρίνουμε τους παρακάτω τύπους αξιολογήσεων :

α. Την εκ των προτέρων (ex ante) αξιολόγηση. Αξιολογείται ο σχεδιασμός του προγράμματος επιμόρφωσης πριν την υλοποίησή του. Ειδικότερα, εξετάζεται η καταλληλότητα και η συνάφεια των στόχων καθώς και η σκοπιμότητα των αναμενόμενων αποτελεσμάτων.

β. Τη διαρκή (on going) αξιολόγηση που διενεργείται καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Η διαρκής αξιολόγηση συνδυάζεται με την παρακολούθηση (monitoring) του έργου.

γ. Την ενδιάμεση αξιολόγηση, που συνήθως διενεργείται κατά την πρώτη περίοδο εφαρμογής του προγράμματος και αποσκοπεί στη βελτίωσή του, με τη λήψη κατάλληλων αποφάσεων για την αναδιοργάνωση και τον ενδεχόμενο επανασχεδιασμό του. Η ενδιάμεση αξιολόγηση είναι σχεδόν πάντοτε διαμορφωτική, ως προς το σκοπό για τον οποίο διενεργείται, δηλαδή αποβλέπει στην αναδιαμόρφωση και στη βελτίωση του προγράμματος εκπαίδευσης ενηλίκων.

δ. Την εκ των υστέρων (ex post) αξιολόγηση, που συνήθως είναι αθροιστική ή απολογιστική ως προς το σκοπό για τον οποίο διενεργείται και στοχεύει στην καταγραφή και ανάλυση της συμβολής του προγράμματος εκπαίδευσης ενηλίκων στην επίτευξη αλλαγών ως προς την υπάρχουσα κατάσταση.

Είναι σαφές ότι όταν η αξιολόγηση είναι εξωτερική και εκ των υστέρων (ex poste) είναι αναγκαία η χρησιμοποίηση στοιχείων που έχει συγκεντρώσει ο επιμορφωτικός φορέας για τη λειτουργία του και για το επιμορφωτικό του έργο. Συνεπώς, είναι αναγκαία, η παρακολούθηση (monitoring) η οποία όχι μόνο συμβάλλει σε αποφασιστικό βαθμό στην εξωτερική εκ των υστέρων αξιολόγηση, και όχι μόνο, αλλά και στη συγκριτική μελέτη της εξέλιξης του θεσμού». (Βεργίδης & Καραλής, 2008)

4.3. Κατηγορίες παρατήρησης της συμπεριφοράς του επιμορφωτή

Η παρατήρηση διακρίνεται σε

- συμμετοχική με γνωστό το ρόλο του παρατηρητή
- συμμετοχική, χωρίς να είναι γνωστός ο ρόλος του παρατηρητή
- μη συμμετοχική

Η συγκέντρωση δεδομένων για την παρακολούθηση ορισμένων παραμέτρων του επιμορφωτικού έργου, μπορεί να γίνει κατά τρόπο συστηματικό από συνεργάτες του φορέα υλοποίησης με μη συμμετοχική παρατήρηση, εφόσον έχουν ορισμένες βασικές γνώσεις, σε συνεννόηση με τον επιμορφωτή. Τα δεδομένα αυτά είναι ιδιαίτερα χρήσιμα, στο πλαίσιο της διερεύνησης των επιμορφωτικών αναγκών των επιμορφωτών, με σκοπό τη συμμετοχή τους σε προγράμματα εξειδίκευσής τους στην εκπαίδευση ενηλίκων. Τα παραπάνω ισχύουν κατά μείζονα λόγο όταν ο επιμορφωτής δεν έχει πείρα στην εκπαίδευση ενηλίκων. Ο παρατηρητής καταγράφει τις κυριότερες συμπεριφορές του επιμορφωτή.

Θέτει ανοικτές ερωτήσεις

Αυτές οι ερωτήσεις συνήθως ξεκινούν με 'τι;', 'γιατί;', 'πώς;' και αφήνουν το πεδίο ελεύθερο στους εκπαιδευόμενους να επεξεργασθούν τις απαντήσεις που ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντά τους, στις γνώσεις και στις εμπειρίες τους.

Θέτει κλειστές ερωτήσεις

Οι κλειστές ερωτήσεις μπορούν να απαντηθούν από τους εκπαιδευόμενους με ένα απλό 'ναι' ή 'όχι'. Συνεπώς, οι εκπαιδευόμενοι δεν έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν τις απόψεις τους

Θέτει ρητορικές ή/και κατευθυντικές ερωτήσεις

Οι ρητορικές ερωτήσεις εμπεριέχουν και την απάντηση, συνεπώς οι εκπαιδευόμενοι δεν έχουν παρά να συμφωνήσουν ή να διαφωνήσουν με τον εκπαιδευτή. Συνήθως ο εκπαιδευτής απαντά μόνος του στο ερώτημα που έθεσε. Οι κατευθυντικές ερωτήσεις υποκρύπτουν κάποια εντολή.

Παρουσιάζει αναλυτικά το περιεχόμενο

Ενημερώνει τους εκπαιδευόμενους για την εκπαιδευτική κατάσταση, για τις δυνατότητες που υπάρχουν και παρέχει πληροφορίες και επεξηγήσεις απαντώντας στα αιτήματά τους. Εμβαθύνει στο περιεχόμενο.

Διαφωνεί

Είναι πολύ πιο πιθανό να έχει θετική συμβολή, όταν εξηγούνται με σαφήνεια οι λόγοι της διαφωνίας. Η διαφωνία μπορεί να αποτελέσει την αφετηρία για την ανάπτυξη του διαλόγου και της συμμετοχής των εκπαιδευομένων.

Εξετάζει το επίπεδο κατανόησης

Ο εκπαιδευτής εξετάζει το επίπεδο κατανόησης των γνώσεων που παρέχει, από τους εκπαιδευόμενους. Έχει τη μέριμνα να βεβαιώνεται ότι το περιεχόμενο έχει γίνει κατανοητό από όλους τους εκπαιδευόμενους πριν συνεχίσει παραπέρα.

Συνοψίζει

Αφού ολοκληρώσει μια ενότητα συνοψίζει το περιεχόμενό της καθώς και τη συζήτηση η οποία έγινε με τους εκπαιδευόμενους. Υπογραμμίζει τα κυριότερα σημεία της ενότητας και του διαλόγου με τους εκπαιδευόμενους και εντοπίζει τα κενά και τα ερωτήματα που προκύπτουν.

Ενθαρρύνει, διευκολύνει, προτείνει

Δίνει την ευκαιρία και τη δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να εκφράζουν τις απόψεις τους και διευκολύνει τη συμμετοχή τους. Προτείνει δραστηριότητες.

Διακόπτει

Δεν επιτρέπει στους εκπαιδευόμενους να ολοκληρώσουν την άποψή τους. Τους διακόπτει για να συνεχίσει το μάθημά του, για να κερδίσει χρόνο ή τους εμποδίζει να ολοκληρώσουν την άποψή τους.

Χρησιμοποιεί εποπτικά μέσα

Προσπαθεί να εμπλουτίσει το μάθημά του χρησιμοποιώντας κατάλληλο οπτικο-ακουστικό εκπαιδευτικό υλικό.

Μετακινείται προς τους εκπαιδευόμενους

Στη διάρκεια του μαθήματος δεν παραμένει μακριά από τους εκπαιδευόμενους στη θέση του, συνήθως δίπλα στον πίνακα, αλλά μετακινείται προς το μέρος τους και τους βοηθάει εξατομικευμένα όταν χρειάζεται.

Χρησιμοποιεί κατάλληλες εκπαιδευτικές τεχνικές

Προσδιορίζονται οι εκπαιδευτικές τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν από τους επιμορφωτές.

Προσθέτουμε ότι οι παρατηρήτριες ήταν δύο, παρακολούθησαν όλο το επιμορφωτικό πρόγραμμα, συνεπώς μπορεί να θεωρηθεί ότι τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν είναι χρήσιμα, αμερόληπτα και απεικονίζουν πραγματικά δεδομένα και όχι υποκειμενικές εντυπώσεις.

4.4. Σκοποί και στόχοι της αξιολόγησης του επιμορφωτικού προγράμματος

Σκοπός της παρούσας αξιολόγησης ήταν η αποτίμηση της συμβολής όλων των συντελεστών που συμμετείχαν στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς και της υποδομής και των συγκείμενων της επιμορφωτικής διαδικασίας.

Επιμέρους στόχοι:

- Ο εντοπισμός των σημαντικότερων στοιχείων του επιμορφωτικού προγράμματος που συνέβαλαν ουσιαστικά στη διεξαγωγή του.
- Η καλλιέργεια «κουλτούρας αξιολόγησης»,⁴ ώστε η αξιολόγηση να αντιμετωπίζεται ως διαδικασία ανατροφοδότησης και ενίσχυσης κάθε εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- Η έρμηνεία και η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης με στόχο τη βελτίωση μελλοντικών επιμορφωτικών προγραμμάτων.

4.3 Μεθοδολογία

Σκοπός μιας αξιολόγησης είναι η εκτίμηση των επιδράσεων και της αποτελεσματικότητας μιας καινοτομίας, ενός προγράμματος, μιας μεσολάβησης. Για την επίτευξή της χρησιμοποιούνται ερευνητικά σχέδια ποσοτικά ή ποιοτικά, ή σχέδια που συνδυάζουν και τις δύο μεθόδους. (Robson, 2007:239)

4.3.1. Εργαλεία συλλογής δεδομένων

Βασικές τεχνικές συγκέντρωσης πληροφοριών για την καταγραφή των δεικτών της διαδικασίας επιμέρφωσης

Εργαλείο για τον καθορισμό δεικτών απόδοσης

Το εργαλείο αυτό παρέχει ένα "μενού" των μεθόδων συγκέντρωσης πληροφοριών οι οποίες είναι κατάλληλες για την κατασκευή δεικτών, με βάση τους οποίους μπορούμε να αξιολογήσουμε ένα ελιμορφωτικό πρόγραμμα.

μέθοδος	ποσοτικά στοιχεία	ποιοτικά στοιχεία	πλεονεκτήματα	μειονεκτήματα
Καταγραφή δεδομένων	✓✓✓✓		Συστηματική, άμεσα διαθέσιμη, δημιουργεί χυαλύσιμα στοιχεία	Μπορεί να μην αποτυπώσει τα αισθήματα, τις εντυπώσεις και τις ιδέες. Μπορεί να μη δώσει απαντήσεις σε βασικά ερωτήματα
Παρατήρηση συμμετεχόντων	✓✓✓	✓	Εξετάζει τη συμπεριφορά αντί για τις απόψεις ελάνω στη συμπεριφορά	Απαιτεί υψηλού επιπέδου ικανότητες παρατήρησης, υπάρχει ο κίνδυνος των προκαταλήψεων του παρατηρητή, υπάρχει ο κίνδυνος η παρατήρηση να επηρεάζει τη συμπεριφορά
Ερωτηματολόγια	✓✓✓	✓✓	Φθηνότερα από τις συνεντεύξεις, χρήση μεγαλύτερου δείγματος, εύκολη επεξεργασία και ανάλυση (εάν έχουν σχεδιαστεί σωστά)	Λιγότερο ευέλικτα από τις συνεντεύξεις, (...) άτομα μπορεί να μη θέλουν να εκφράσουν απόψεις εγγράφως, μπορεί να μην υπάρξει μεγάλη ανταπόκριση

Συνεντεύξεις ατόμων (πρόσωπο με πρόσωπο ή από το τηλέφωνο)	✓✓	✓✓✓	Οι σωστά διαρθρωμένες ερωτήσεις μπορούν να προσφέρουν ποσοτικά στοιχεία (ναι/όχι, βαθμολογία), ευέλικτες, είναι δυνατές οι διευκρινίσεις και η εμβάθυνση	Χρονοβόρες και δαπανηρές, απαιτούν κατάλληλες δεξιότητες, η ανάλυση των σημειώσεων μπορεί να είναι δύσκολη
Ομαδική συζήτηση	✓	✓✓✓✓	Μπορεί να αποκαλύψει “δύσκολες” αλλά κοινές απόψεις, μπορεί να βελτιώσει τη συλλογή πληροφοριών (...)	Απαιτούνται ειδικές δεξιότητες για το συντονισμό και την καταγραφή, υπάρχει ο κίνδυνος κυριαρχίας ατόμων με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και ευφράδεια, δεν μπορεί να υπάρξει εμβάθυνση των προσωπικών αισθημάτων
Πηγή: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, Κοινοτική Πρωτοβουλία, Οδηγός για την Εσωτερική Αξιολόγηση για τους Φορείς Υλοποίησης Σχεδίων, Ευρωπαϊκή Επιτροπή				
Στη δεύτερη και τρίτη στήλη εμφανίζεται ο βαθμός καταλληλότητας κάθε μεθόδου για τη συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων. (Η συμβατική καταγραφή δεδομένων είναι η πλέον ενδεδειγμένη για τα ποσοτικά στοιχεία, ενώ η ομαδική συζήτηση για τα ποιοτικά.)				

Για την παρούσα αξιολόγηση χρησιμοποιήθηκαν τρεις διαφορετικές τεχνικές συλλογής δεδομένων και συγκεκριμένα:

- ερωτηματολόγια προς τους εκπαιδευόμενους.

Το πρώτο ερωτηματολόγιο περιλάμβανε τρεις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου και συμπλήρώθηκε στην εναρκτήρια συνάντηση. Στόχος του ήταν η διερεύνηση κατά κύριο λόγο των ρητών αλλά και των άρρητων επιμορφωτικών αναγκών των συμμετεχόντων και η συγκεκριμενοποίησή τους.

Το δεύτερο ερωτηματολόγιο περιλάμβανε 13 ερωτήσεις (10 κλειστού τύπου και 3 ανοιχτού) και συμπληρώθηκε στην τελική συνάντηση. Στόχος του ήταν η συλλογή δημογραφικών στοιχείων των συμμετεχόντων, η αξιολόγηση του προγράμματος ως προς τη διαδικασία (δομή, περιεχόμενο, εκπαιδευτικές τεχνικές, χρησιμότητα,

καταλληλότητα εκπαιδευτών) και η καταγραφή προτάσεων για μελλοντικά επιμορφωτικά προγράμματα.

- μη συμμετοχική παρατήρηση καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος.

Για τη συλλογή δεδομένων μέσω της παρατήρησης χρησιμοποιήθηκαν έντυπα παρακολούθησης της συμπεριφοράς κάθε επιμορφωτή και περιγραφικές σημειώσεις. Οι διαστάσεις συλλογής δεδομένων ήταν ο χώρος, ο χρόνος, οι δρώντες (εκπαιδευτές, εκπαιδευόμενοι), οι δραστηριότητες και οι σχέσεις (αλληλεπίδραση, επικοινωνία).

- ανάλυση περιεχομένου των προτεινόμενων από τα μέλη ΕΕΔΠ ΙΙ επιμορφωτικών στόχων και των στόχων του υλοποιούμενου προγράμματος

Μελετήθηκαν οι επιμορφωτικές ανάγκες των μελών ΕΕΔΠ ΙΙ που προέκυψαν από τους προτεινόμενους από τους ίδιους στόχους και συγκρίθηκαν με τη στοχοθεσία του προγράμματος και το πρόγραμμα της επιμόρφωσης.

4.3.2. Άξονες και κριτήρια αξιολόγησης

Η αξιολόγηση διενεργήθηκε στους παρακάτω άξονες:

- Σχεδιασμός και Οργάνωση του Προγράμματος
- Υλοποίηση του Επιμορφωτικού Προγράμματος
- Εκπαιδευτές
- Εκπαιδευόμενοι

Ως δείκτης ποιότητας θεωρήθηκε η **καταλληλότητα**, η οποία δηλώνει τη σύνδεση μεταξύ επιδιωκόμενων στόχων και αναγκών

Για την αξιολόγηση του άξονα «Σχεδιασμός και Οργάνωση του Προγράμματος» τέθηκαν τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Καταλληλότητα της στοχοθεσίας του επιμορφωτικού προγράμματος σε σχέση με τις επιμορφωτικές ανάγκες των μελών ΕΕΔΠ ΙΙ

2. Καταλληλότητα του χώρου υλοποίησης του προγράμματος
3. Καταλληλότητα του χρόνου υλοποίησης του προγράμματος
4. Καταλληλότητα υλικοτεχνικής υποδομής

Για την αξιολόγηση του άξονα «Υλοποίηση του Επιμορφωτικού Προγράμματος» τέθηκαν τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Καταλληλότητα ωρολογίου πρόγραμματος
2. Συμμετοχή εκπαιδευομένων
3. Συμβολή της εναρκτήριας συνάντησης

Για την αξιολόγηση του άξονα «Εκπαιδευτές» τέθηκαν τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Καταλληλότητα των εκπαιδευτικών μεθόδων και τεχνικών
2. Συνοχή διδακτικών ενοτήτων
3. Βαθμός χρήσης εποπτικών μέσων
4. Ο ρόλος των εκπαιδευτών στην επικοινωνία εκπαιδευτών-εκπαιδευομένων

Για την αξιολόγηση του άξονα «Εκπαιδευόμενοι» τέθηκαν τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Διεργασία ομάδας
2. Αξιολόγηση επιμορφωτικού προγράμματος από τους εκπαιδευόμενους

4.3.3. Χαρακτηριστικά εκπαιδευομένων και εκπαιδευτών

Το επιμορφωτικό πρόγραμμα απευθυνόταν στα μέλη ΕΕΔΠ ΙΙ του Πανεπιστημίου Πατρών. Από τα δεδομένα του δεύτερου ερωτηματολογίου αντλήθηκαν δημογραφικά στοιχεία για τους εκπαιδευόμενους. Κύριος στόχος της επεξεργασίας των δεδομένων ήταν να εντοπισθούν τα χαρακτηριστικά της ομάδας-στόχου.

Από το σύνολο των μελών ΕΕΔΠ ΙΙ παρακολούθησαν το πρόγραμμα 14 άτομα, εκ των οποίων τα 11 εργάζονται σε σχολές των θετικών επιστημών και τα 3 σε σχολές

των ανθρωπιστικών επιστημών, 5 εξ αυτών ήταν άντρες και 9 γυναίκες. Ηλικιακά κατανέμονται σε δύο κατηγορίες. Περίπου οι μισοί εξ αυτών ήταν μεταξύ 35-44 ετών και οι υπόλοιποι άνω των 45 ετών. Οι περισσότεροι είχαν κάνει μεταπτυχιακές σπουδές (9 άτομα) και μάλιστα 4 εξ αυτών είχαν μεταπτυχιακές σπουδές επιπέδου διδακτορικού.

Οι εκπαιδευτές του προγράμματος ήταν τρεις άντρες, οι οποίοι διδάσκουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, με μεγάλη εμπειρία στην εκπαίδευση ενηλίκων και είναι μέλη της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαιδευτών Ενηλίκων. Επίσης και οι τρεις διδάσκοντες συνεργάζονται με το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο σε Θεματικές Ενότητες που εντάσσονται στο επιστημονικό πεδίο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Προσθέτουμε ότι οι εκπαιδευτές συνεργάζονταν στενά μεταξύ τους. Οι ώρες διδασκαλίας στο πρόγραμμα για τον εκπαιδευτή Α ήταν 25 ώρες, για τον εκπαιδευτή Β ήταν 15 ώρες και για τον εκπαιδευτή Γ ήταν 10 ώρες.

Περιορισμοί της έρευνας

Η παρατήρηση δε στηρίχθηκε σε σχάρα παρατήρησης, αλλά σε περιγραφικές σημειώσεις που κρατούσαν οι αξιολογήτριες καθ' όλη τη διάρκεια του επιμορφωτικού προγράμματος

Διάχυση αποτελεσμάτων

Η έκθεση της αξιολόγησης θα γνωστοποιηθεί στους υπεύθυνους του επιμορφωτικού προγράμματος.

5. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

5.1 Αξονας «Σχεδιασμός και Οργάνωση του Προγράμματος»

5.1.1. Καταλληλότητα της στοχοθεσίας του Προγράμματος σε σχέση με τις επιμορφωτικές ανάγκες των μελών ΕΕΔΠ

Στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων υπάρχει έντονος προβληματισμός γύρω από τον ορισμό του ενήλικου εκπαιδευόμενου και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι φαίνεται ότι όταν αποφασίζουν να παρακολουθήσουν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα έχουν συγκεκριμένους και αποσαφηνισμένους στόχους. Οι στόχοι αυτοί απορρέουν από τη διαπίστωση ότι χρειάζονται ορισμένες γνώσεις και δεξιότητες, οι οποίες θα τους βοηθήσουν να προσαρμοστούν στις συνεχώς εξελισσόμενες απαιτήσεις στον επαγγελματικό τους χώρο. Επειδή η συμμετοχή τους σε επιμορφωτικά προγράμματα απαιτεί να αφιερώσουν χρόνο θυσιάζοντας άλλες προτεραιότητές τους, προσδοκούν από το επιμορφωτικό πρόγραμμα να καλύπτει τις επιμορφωτικές τους ανάγκες και να προσφέρει εκτός από ακαδημαϊκές γνώσεις, γνώσεις και δεξιότητες που μπορούν να εφαρμοστούν στην πράξη. Άλλο χαρακτηριστικό των ενηλίκων εκπαιδευομένων είναι ότι έρχονται στην εκπαιδευτική διαδικασία φέροντας ο καθένας ένα ευρύ φάσμα εμπειριών, οι οποίες αποκτήθηκαν στο κοινωνικό, οικογενειακό και επαγγελματικό περιβάλλον τους. Διαισθάνονται επομένως την ανάγκη το εκπαιδευτικό πρόγραμμα να λαμβάνει υπόψη του και να αξιοποιεί τις αποκτηθείσες εμπειρίες τους. (Κόκκος, 2006:87-92)

Μία άλλη σημαντική παράμετρος στην εκπαίδευση ενηλίκων, η οποία είναι καθοριστική για την επιτυχία του εκπαιδευτικού προγράμματος, είναι η διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών των εκπαιδευομένων, η οποία μπορεί να διενεργηθεί σε τρεις φάσεις.

Στην *πρώτη φάση*, πριν την έναρξη του επιμορφωτικού προγράμματος, οι εκπαιδευτές ζητούν από τους ενήλικους εκπαιδευόμενους να αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους αποφάσισαν να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα και τις προσδοκίες τους από αυτό.

Στη *δεύτερη φάση*, κατά τη διάρκεια της εναρκτήριας συνάντησης, ο εκπαιδευτής προβαίνει σε εκ νέου διερεύνηση και διαπραγμάτευση των επιμορφωτικών αναγκών

των εκπαιδευομένων. Στόχος είναι η διάγνωση των ρητών και άρρητων επιμορφωτικών τους αναγκών, η διάγνωση των γνώσεων που έχουν και η διάγνωση των προσδοκιών τους, τις οποίες αξιοποιεί στο μαθησιακό συμβόλαιο.

Στην τρίτη φάση, στη μέση περίπου του προγράμματος, στόχος της διερεύνησης των επιμορφωτικών αναγκών είναι η αξιολόγηση από τους ενήλικους εκπαιδευόμενους τόσο της πορείας του προγράμματος όσο και της προσωπικής τους πορείας σε αυτό. (ΥΠ.Ε.Π.Θ./Γ.Γ.Ε.Ε./Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 2007: 24-27)

Για την αξιολόγηση της στοχοθεσίας του συγκεκριμένου επιμορφωτικού προγράμματος που απευθυνόταν στα μέλη ΕΕΔΠ II μελετήθηκαν: α) η πρόταση που απηύθυνε ο Σύλλογος ΕΕΔΠ II στο Κ.Ε.Κ. του Πανεπιστημίου Πατρών για διεξαγωγή επιμορφωτικού προγράμματος, β) οι προτεινόμενες από το Σύλλογο θεματικές ενότητες πάνω στις οποίες θα τους ενδιέφερε να επιμορφωθούν, μέσω των οποίων εκφράζονται οι επιμορφωτικές τους ανάγκες, γ) οι στόχοι του επιμορφωτικού προγράμματος, δ) οι απαντήσεις των εκπαιδευομένων στο πρώτο ερωτηματολόγιο, το οποίο συμπλήρωσαν οι εκπαιδευόμενοι στην εναρκτήρια συνάντηση και ε) οι περιγραφικές σημειώσεις της μη συμμετοχικής παρατήρησης.

Η σύγκριση των προτεινόμενων θεματικών εννοιών από το Σύλλογο ΕΕΔΠ II και των στόχων του επιμορφωτικού προγράμματος έδειξε ότι οι στόχοι του προγράμματος ήταν εναρμονισμένοι με τις ρητές επιμορφωτικές ανάγκες των μελών ΕΕΔΠ II.

Ειδικότερα οι επιμορφωτικοί στόχοι του προγράμματος ήταν οι εξής:

1. Προσδιορισμός και αποσαφήνιση των εννοιών «εκπαίδευση ενηλίκων», «δια βίου μάθηση», «κατάρτιση ενηλίκων»
2. Περιγραφή και ανάλυση των προϋποθέσεων, με βάση τις οποίες οι ενήλικοι μπορούν να μαθαίνουν αποτελεσματικά και αξιοποίησή τους στο σχεδιασμό διδακτικής ενότητας
3. Εντόπισμός εκπαιδευτικών αναγκών, εμποδίων στη μάθηση και ανάπτυξη της ενεργητικής συμμετοχής των ενηλίκων εκπαιδευομένων

4. Ανάλυση και εφαρμογή εκπαιδευτικών μεθόδων και τεχνικών, επιλογή και συνδυασμός τους, ανάλογα με τις ανάγκες της μαθησιακής διεργασίας
5. Εξοικείωση με τη χρήση εποπτικών και εκπαιδευτικών μέσων ανάλογα με το γνωστικό αντικείμενο, τους στόχους της ενότητας και την εκπαιδευτική τεχνική
6. Ενσωμάτωση παραμέτρων που αφορούν στη δυναμική της ομάδας στο διδακτικό έργο
7. Η επικοινωνία διδασκόντων και διδασκομένων
8. Αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου-αυτοαξιολόγηση

Οι προσδοκίες τους από το συγκεκριμένο επιμορφωτικό πρόγραμμα είναι:

- Η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων από το πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων τόσο σε επίπεδο εκπαιδευτικών τεχνικών όσο και σε επίπεδο επικοινωνιακών στρατηγικών
- Η γνωριμία και αλληλεπίδραση με άλλα μέλη ΕΕΔΠ

Οι επιμορφωτικοί στόχοι ενός επιμορφωτικού προγράμματος που απευθύνεται σε ΕΕΔΠ θα έπρεπε κατά τη γνώμη των εκπαιδευομένων να είναι:

- Η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων για την επικοινωνία και τη δυναμική των ομάδων
- Η απόκτηση θεωρητικών γνώσεων και δεξιοτήτων πάνω σε εκπαιδευτικές συμμετοχικές τεχνικές

Εξετάζοντας τους στόχους του επιμορφωτικού προγράμματος φαίνεται ότι ελήφθησαν υπόψη τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων, οι οποίοι εκτός από τις θεωρητικές γνώσεις του πεδίου της εκπαίδευσης ενηλίκων χρειάζονται γνώσεις και δεξιότητες/ικανότητες, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν στην πράξη. Η στοχοθεσία του επιμορφωτικού προγράμματος κινείται και στις τρεις παραμέτρους της μαθησιακής διαδικασίας: γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις.

Η επεξεργασία των απαντήσεων του πρώτου ερωτηματολογίου (βλ. παράρτημα), στόχος του οποίου ήταν η διερεύνηση των ρητών αλλά και των άρρητων επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευόμενων, το οποίο συμπλήρωσαν οι εκπαιδευόμενοι στην εναρκτήρια συνάντηση, δείχνει ότι οι επιμορφωτικές τους ανάγκες ελήφθησαν υπόψη κατά το σχεδιασμό του προγράμματος.

Συγκεκριμένα στην ερώτηση: «Στο διδακτικό σας έργο, ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζετε για την επίλυση των οποίων θα μπορούσε να συμβάλει ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;» οι εκπαιδευόμενοι απάντησαν ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι:

- Δυσκολίες στην ενεργοποίηση των φοιτητών, στην πρόκληση ενδιαφέροντος για την εκπαιδευτική διαδικασία.
- Δυσκολίες που σχετίζονται με την υποστήριξη των φοιτητών.
- Δυσκολίες που παρατηρούνται από το διαφορετικό γνωστικό επίπεδο των φοιτητών και τους μαθησιακούς τρόπους που φέρουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Τα δεδομένα του 2^{ου} ερωτηματολογίου (βλ. παράρτημα), με το οποίο αξιολόγησαν το πρόγραμμα στην τελική συνάντηση, και συγκεκριμένα οι απαντήσεις στην ερώτηση: «Το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε στις επιμορφωτικές σας ανάγκες;», δείχνουν ότι οι εκπαιδευόμενοι έμειναν ικανοποιημένοι από Πολύ έως Πάρα πολύ από το θεωρητικό και πρακτικό μέρος του προγράμματος.

Όπως φαίνεται οι συντελεστές του επιμορφωτικού προγράμματος έλαβαν υπόψη κατά το σχεδιασμό τις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευομένων και διαμόρφωσαν ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα, σε επίπεδο στοχοθεσίας, το οποίο στηρίζεται στα βασικά χαρακτηριστικά των ενήλικων εκπαιδευομένων.

Αξίζει να τονιστεί ότι ο στόχος «αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου-αυτοαξιολόγηση», ενώ ήταν προτεινόμενος από τα μέλη ΕΕΔΙΠ ΙΙ και εντάχθηκε στη στοχοθεσία του επιμορφωτικού προγράμματος, προκάλεσε αρχικά αντιδράσεις, όταν οι εκπαιδευόμενοι ενημερώθηκαν ότι το επιμορφωτικό πρόγραμμα που θα παρακολουθούσαν θα αξιολογούνταν. Οι αντιδράσεις για το ρόλο των αξιολογητριών

που παρακολουθούσαν το πρόγραμμα ποίκιλαν από λεκτικά υπονοούμενα έως αρνητικά σχόλια και διήρκεσαν σχεδόν όσο και οι επιμορφωτικές συναντήσεις. Ενισχυτικό αυτών των αντιδράσεων ήταν ίσως και ο τρόπος εργασίας των αξιολογητριών, οι οποίες κρατούσαν λεπτομερείς περιγραφικές σημειώσεις κατά τη διάρκεια των συναντήσεων. Το κλίμα φάνηκε να αλλάζει στις τελευταίες συναντήσεις, όταν το αντικείμενο εκπαίδευσης ήταν η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου.

Η αντίδραση αυτή φαίνεται να αποτελεί μία ένδειξη της αντίληψης που υπάρχει στον εκπαιδευτικό χώρο (σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης) για την αξιολόγηση. Η αξιολόγηση φαίνεται να προκαλεί συναισθήματα άγχους, ένταση, πίεση και ενόχληση. Ιδιαίτερα όταν διενεργείται από εξωτερικούς φορείς, οι συμμετέχοντες στη διαδικασία δείχνουν μεγάλες επιφυλάξεις απέναντι στους σκοπούς και στα κίνητρα της αξιολόγησης και εμφανίζουν μεγάλες αντιστάσεις (Κατσαρού, & Δεδούλη, 2008).

5.1.2. Καταλληλότητα του χώρου υλοποίησης του προγράμματος

Ο χώρος στον οποίο λαμβάνει χώρα η εκπαιδευτική διαδικασία είναι καθοριστικός για την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας και επιδρά καταλυτικά στη διαμόρφωση κατάλληλου εκπαιδευτικού κλίματος, γι' αυτό και είναι απαραίτητο να πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Σε πρώτο επίπεδο η θέση, η εύκολη πρόσβαση και ο περιβάλλοντας χώρος είναι καθοριστικά για την ομαλή διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Σε δεύτερο επίπεδο η αίθουσα διδασκαλίας πρέπει να έχει τις κατάλληλες διαστάσεις και να προσφέρει άνεση στις κινήσεις, να έχουν προβλεφθεί κατάλληλος φωτισμός και εξαερισμός, εποπτικά μέσα και η επίπλωση να είναι διαμορφωμένη ανάλογα με το επιδιωκόμενο εκπαιδευτικό κλίμα. (Βαλάκας, 2006 :41-44)

Ειδικότερα η διάταξη των θρανίων διαμορφώνει και το αντίστοιχο μοντέλο επικοινωνίας μεταξύ των εκπαιδευομένων. Οι πιο γνωστές διατάξεις θρανίων στον εκπαιδευτικό χώρο είναι:

- α) η διάταξη σχολικής τάξης,
- β) η θεατρική,

- γ) του συμβουλίου,
- δ) ανοιχτού κύκλου,
- ε) ομαδικής συνεργασίας και
- στ) παραλληλογράμμου.

Από αυτές οι πλέον κατάλληλες για ανάπτυξη συνεργασίας ειδικά σε επιμορφωτικές συναντήσεις, στις οποίες ο στόχος είναι η γνωριμία και εφαρμογή ενεργητικών τεχνικών, είναι οι τέσσερις τελευταίες. (ΥΠ.Ε.Π.Θ./Γ.Γ.Ε.Ε./Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 2007).

Ο εμπλουτισμός της διδασκαλίας με εποπτικά μέσα επιδρά καταλυτικά στη διεργασία της μάθησης. «Εποπτικά είναι τα μέσα που χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτής για τη μετάδοση εκπαιδευτικών μηνυμάτων, με σκοπό να γίνει η διδασκαλία του παραστασιακή, δηλαδή να προκαλεί σύμπραξη αισθήσεων και νόησης» (Βαλάκας, 2006:12)

Μία αίθουσα εξοπλισμένη με εποπτικά μέσα προσφέρει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτή να τα αξιοποιήσει στην εκπαιδευτική διαδικασία ενεργοποιώντας τις αισθήσεις των εκπαιδευομένων.

Σημαντικό είναι επίσης να υπάρχει κατάλληλος χώρος αναψυχής για τον ελεύθερο χρόνο, ώστε οι εκπαιδευόμενοι να ανανεώνουν τις πνευματικές τους δυνάμεις και να καλλιεργούν τις διαπροσωπικές τους σχέσεις. (Βαλάκας, 2006 :41-44)

Η επεξεργασία των δεδομένων της παρατήρησης και του 2^{οι} ερωτηματολογίου, που συμπλήρωσαν οι εκπαιδευόμενοι, έδειξαν ότι στο πρώτο επίπεδο η θέση του επιλεγμένου εκπαιδευτικού χώρου μέσα στο Πανεπιστήμιο ήταν κατάλληλη, γιατί ήταν εύκολα προσβάσιμος από τους εκπαιδευόμενους και τους εκπαιδευτές, και ο περιβάλλοντας χώρος ήταν πισθητικά άρπτος. Σε δεύτερο επίπεδο η αίθουσα διδασκαλίας είχε βασικά μειονεκτήματα και δεν κάλυπτε τις βασικές προδιαγραφές για ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων. Οι διαστάσεις της αίθουσας ήταν ικανοποιητικές για τον αριθμό των συμμετεχόντων, όμως η διαρρύθμιση των καθισμάτων εμπόδιζε την άνεση των κινήσεων. Ειδικότερα ο χώρος εργασίας των εκπαιδευτών ήταν περιορισμένος ανάμεσα σε έδρανα και καθίσματα εμποδίζοντας τις κινήσεις τους.

Η συγκεκριμένη διαμόρφωση της αίθουσας σε διάταξη σχολικής τάξης με τα βιδωμένα στο πάτωμα καθίσματα εμπόδιζε την επικοινωνία εκπαιδευτών-εκπαιδευομένων και εκπαιδευομένων μεταξύ τους και δεν ευνοούσε την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των μελών των ομάδων κατά την εφαρμογή των ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών. Ο φωτισμός και ο εξαερισμός ήταν ακατάλληλος επίσης, ο εξοπλισμός της αίθουσας ήταν ελλιπής, δε διέθετε κατάλληλα εποπτικά μέσα εκτός του πίνακα και έπρεπε κάθε φορά να τα μεταφέρουν μαζί τους οι εκπαιδευτές, με αποτέλεσμα αρκετές καθυστερήσεις στην έναρξη κάθε εκπαιδευτικής συνάντησης. Αντίθετα ο χώρος αναψυχής για τα διαλλείματα προσέφερε δυνατότητες πνευματικής ανανέωσης και βοήθουσε στην ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των μελών ΕΕΔΠ ΙΙ και μεταξύ αυτών και των εκπαιδευτών.

5.1.3. Ο χρόνος υλοποίησης του προγράμματος

Στα προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων η έννοια χρόνος δεν αναφέρεται μόνο στην περίοδο υλοποίησης του προγράμματος αλλά και στη χρονική περίοδο της προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτό. Η επιλογή της χρονικής περιόδου υλοποίησης του προγράμματος, της διάρκειάς του και η διαμόρφωση του ωρολογίου προγράμματος γίνονται με βάση κυρίως τις ανάγκες και δεσμεύσεις των εκπαιδευομένων. Οι παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη είναι: το αντικείμενο της επιμόρφωσης ή κατάρτισης, οι σκοποί και οι στόχοι του προγράμματος και τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων.

Το συγκεκριμένο επιμορφωτικό πρόγραμμα υλοποιήθηκε στο διάστημα από 20 Σεπτεμβρίου 2010 έως 11 Οκτωβρίου 2010. Η περίοδος αυτή, όπως δείχνουν τα αποτελέσματα της παρατήρησης, δεν ήταν η καταλληλότερη για την διεξαγωγή του επιμορφωτικού προγράμματος, αφού συνέπεσε με τις εξετάσεις του Σεπτεμβρίου και με την έναρξη του χειμερινού εξαμήνου.

Ήδη από την εναρκτήρια συνάντηση οι εκπαιδευόμενοι έθεσαν το θέμα των αυξημένων υποχρεώσεων και πρότειναν αλλαγές στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα, ώστε να μπορούν να ανταπεξέρχονται στις εργασιακές τους υποχρεώσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις αναγκάζονταν ακόμα και να απουσιάζουν από τις εκπαιδευτικές

συναντήσεις. Ακόμα και όταν παρακολουθούσαν χρειάστηκε πολλές φορές να απαντούν στα κινητά τους, για να λύσουν κάποιο πρόβλημα που προέκυψε στη δουλειά τους. Ειδικά από τις 27 Σεπτεμβρίου, ημέρα έναρξης των μαθημάτων του χειμερινού εξαμήνου, και για όλο του υπόλοιπο χρονικό διάστημα υπήρχε έντονη κινητικότητα και δυσχέρειες στην ομαλή λειτουργία του προγράμματος. Η διάσταση αυτή τονίστηκε ιδιαίτερα και από την πλειονότητα των εκπαιδευομένων που αξιολόγησαν το επιμορφωτικό πρόγραμμα.

Τα δεδομένα της παρατήρησης και του 2^{ου} ερωτηματολογίου δείχνουν ότι κατά το σχεδιασμό του επιμορφωτικού προγράμματος δεν ελήφθηκε υπόψη ότι την περίοδο αυτή τα μέλη ΕΕΔΠ Π έχουν ιδιαίτερα αυξημένα καθήκοντα προκαλώντας έτσι εμπόδια εκπαιδευτικού πλαισίου (*institutional barriers*) στη μάθηση τους.

Αξιοσημείωτο πάντως είναι ότι παρά τις υποχρεώσεις τους οι περισσότεροι από τους εκπαιδευόμενους φρόντιζαν να απουσιάζουν μόνο κάποιες διδακτικές ώρες και όχι ολόκληρη την ημέρα.

5.1.4. Καταλληλότητα υλικοτεχνικής υποδομής

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω ο χώρος δεν επέτρεπε επιμορφωτικές παρεμβάσεις, όπως η άνετη οργάνωση ομάδων εργασίας και επίσης η αίθουσα δε διέθετε τα απαραίτητα εποπτικά μέσα για την απρόσκοπτη διεξαγωγή του προγράμματος. Το μόνο διαθέσιμο εκπαιδευτικό μέσο ήταν ένας πίνακας μαρκαδόρου. Τα υπόλοιπα εποπτικά μέσα που χρησιμοποίησαν οι εκπαιδευτές (υπολογιστής, διαφανοσκόπιο, ανακλαστικός προβολέας) ήταν υποχρεωμένοι να τα μεταφέρουν οι ίδιοι σε κάθε συνάντηση.

5.2. Αξονας «Υλοποίηση του Προγράμματος»

5.2.1. Καταλληλότητα ωρολογίου προγράμματος

Σύμφωνα με το Ωρολόγιο Πρόγραμμα οι εκπαιδευτικές συναντήσεις διαρκούσαν 5 διδακτικές ώρες με δύο μισάωρα ενδιάμεσα διαλείμματα. Οι αυξημένες εργασιακές υποχρεώσεις των μελών ΕΕΔΠ Π οδήγησαν σε αλλαγές στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα

(μείωση της χρονικής διάρκειας των διαλειμμάτων) , οι οποίες και έγιναν αποδεκτές από τους εκπαιδευτές, σε μια προσπάθεια μείωσης των εμποδίων εκπαιδευτικού πλαισίου (*institutional barriers*), που υπήρχαν.

Η διάρκεια του προγράμματος σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευομένων στα ερωτηματολόγια θεωρήθηκε μικρή. Συγκεκριμένα τόνισαν ότι «δεν υπήρχε χρόνος για εμπέδωση της νέας πληροφορίας», ότι χρειαζόταν «περισσότερος χρόνος για ανάπτυξη ενοτήτων», «περισσότερες ώρες για την υλοποίηση των ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών».

5.2.2. Συμμετοχή εκπαιδευομένων

Από τα 25 συνολικά μέλη ΕΕΔΠ ΙΙ συμμετείχαν στο πρόγραμμα 14 άτομα. Κατά μέσο όρο συμμετείχαν στις εκπαιδευτικές συναντήσεις περισσότεροι 10 εκπαιδευόμενοι. Συνεπώς δεν παρακολούθησαν όλοι ανελλιπώς όλο το επιμορφωτικό πρόγραμμα. Οι αυξημένες εργασιακές τους υποχρεώσεις όχι μόνο τους ανάγκαζαν να απουσιάζουν, αλλά τους απασχολούσαν και κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών συναντήσεων με τη μορφή τηλεφωνικών κλήσεων. Αξιοσημείωτο είναι ότι παρά τις απουσίες τους, αρκετοί εκπαιδευόμενοι επανέρχονταν με αμείωτο ενδιαφέρον.

5.2.3. Εναρκτήρια συνάντηση

Στα προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων η εναρκτήρια συνάντηση παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι συχνά διακατέχονται από ανασφάλεια και άγχος και προσδοκούν να αντιμετωπιστούν ως ενήλικοι. Η εναρκτήρια συνάντηση καθορίζει σε μεγάλο βαθμό, αν οι εκπαιδευόμενοι θα ενδιαφερθούν πραγματικά για το πρόγραμμα, αν θα συμμετέχουν ενεργητικά, αν θα νιώσουν άνετα. Το ίδιο σημαντική είναι η εναρκτήρια συνάντηση και για τον εκπαιδευτή, του οποίου η απόδοση συχνά επηρεάζεται από την έκβασή της, γι' αυτό και χρειάζεται προσεκτικό σχεδιασμό.

Οι στόχοι και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα της εναρκτήριας συνάντησης είναι

- Οικοδόμηση ομαδικού πνεύματος

Τα αναμενόμενα αποτελέσματα είναι να γνωρίσουν οι εκπαιδευόμενοι ο ένας τον άλλο, να μιλήσουν για τις ασχολίες και τα ενδιαφέροντά τους, να συζητήσουν τους στόχους τους και τις προσδοκίες τους. Μέσα από τη συζήτηση αυτή να δημιουργηθεί κλίμα αμοιβαιότητας, εμπιστοσύνης και συνεργασίας.

- Συζήτηση-ενημέρωση για το πρόγραμμα

Να ενημερωθούν οι εκπαιδευόμενοι για όλες τις διαστάσεις του προγράμματος (δομή, λειτουργία, χρονοδιάγραμμα, αντικείμενα μελέτης κλπ) και να προβάλλουν τις ανάγκες τους, τις προτάσεις τους και ενδεχομένως τις αντιρρήσεις τους. Ταυτόχρονα να κατανοήσουν το ρόλο των εκπαιδευτών (καθοδηγητικός, εμπνευστικός κλπ.) και το είδος της συνεργασίας και επικοινωνίας που θα αναπτύξουν μαζί τους. Επίσης, να αναφερθούν στις προϋπάρχουσες γνώσεις τους, να αντιληφθούν τον τρόπο με τον οποίο θα τις αξιοποιήσουν στο πρόγραμμα και να εντοπίσουν τις ελλείψεις που χρειάζεται να καλύψουν.

- Προσαρμογή του προγράμματος στις ανάγκες των εκπαιδευομένων

Να γίνει επαναδιαπραγμάτευση των διαστάσεων του προγράμματος με σκοπό να προσαρμοστεί στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των εκπαιδευομένων. Να οδηγηθούν εκπαιδευτής και εκπαιδευόμενοι στη σύναψη ενός ικανοποιητικού για όλους «εκπαιδευτικού συμβολαίου». (Κόικκος, 2006:119)

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων ο εκπαιδευτής χρειάζεται να ακολουθήσει συγκεκριμένα βήματα.

1^ο βήμα: Γνωριμία των μελών της ομάδας. Υπάρχουν αρκετές τεχνικές που μπορούν να αξιοποιηθούν στη φάση αυτή. Κάποιες από αυτές είναι οι ακόλουθες:

- **Αυτοπαρουσίαση.** Ο εκπαιδευτής παρουσιάζει τον εαυτό του και στη συνέχεια ζητάει από τους εκπαιδευόμενους να παρουσιάσουν και αυτοί. Τα στοιχεία που θα παρουσιάσει (επαγγελματικά, εκπαιδευτικά, προσωπικά) εξαρτώνται από το σκοπό και τη φύση του προγράμματος και τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων. Αυτά καθορίζουν και τις πληροφορίες που θα δώσουν οι εκπαιδευόμενοι για τον εαυτό τους.

- **Γνωριμία σε ζευγάρια.** Η επιλογή ζευγαριού μπορεί να γίνει από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους ή με την παρέμβαση του εκπαιδευτή ανάλογα με τη σύνθεση της ομάδας. Στη συνέχεια παίρνουν σύντομη συνέντευξη ο ένας από τον άλλο, η οποία επικεντρώνεται σε συγκεκριμένους άξονες όπως: α) επάγγελμα, β) εκπαίδευση, γ) λόγοι συμμετοχής στο πρόγραμμα. Τέλος ο ένας συστήνει τον άλλο στην υπόλοιπη ομάδα.
- **Αλυσίδα.** Οι εκπαιδευόμενοι συστήνονται στην ομάδα λέγοντας το όνομά τους και το όνομα όλων όσων έχουν ήδη συστηθεί.
- **Όνομα και ιστορία.** Ο εκπαιδευτής λέει το όνομά του και κάτι χαρακτηριστικό για αυτό και ακολουθούν οι εκπαιδευόμενοι.
- **Χαρακτηριστικά.** Οι εκπαιδευόμενοι γράφουν σε ένα χαρτί κάποιες προτιμήσεις τους και ψάχνουν να βρουν ένα άλλο μέλος της ομάδας με κοινές προτιμήσεις.
- **Καρτελάκι.** Σε μεγάλες ομάδες κυρίως ο εκπαιδευτής μοιράζει καρτελάκια, στα οποία οι εκπαιδευόμενοι γράφουν το όνομά τους και κάποια στοιχεία για το άτομό τους που αυτοί θα επιλέξουν.
- **Αξιοποίηση εμπειριών.** Ο εκπαιδευτής ζητά από τους εκπαιδευόμενους, οι οποίοι έχουν χωριστεί σε μικρές ομάδες να ανιχνεύσουν γνώσεις, ικανότητες, εμπειρίες που έχουν αποκτήσει και μπορεί να χρησιμεύσουν στο πρόγραμμα και να τις παρουσιάσουν.
- **Έκφραση αξιών.** Ο εκπαιδευτής δίνει στους εκπαιδευόμενους έναν κατάλογο με αξίες που συνδέονται με τους επαγγελματικούς ή και επιμορφωτικούς στόχους τους και ζητά να τους ιεραρχήσουν. Οι εκπαιδευόμενοι συζητούν σε ομάδες τον τρόπο που ιεράρχησαν τις αξίες, προβαίνουν σε τροποποιήσεις και τέλος παρουσιάζουν τη σύνθεση των απόψεών τους.
- **Τρόποι συνεργασίας.** Η τεχνική αυτή είναι παρόμοια με την προηγούμενη, με τη διαφορά ότι ο κατάλογος περιέχει τρόπους συνεργασίας.

- **Συζήτηση για το πρόγραμμα.** Οι εκπαιδευόμενοι συζητούν σε ομάδες τις προσδοκίες τους και τις ανησυχίες από το πρόγραμμα πριν τις ανακοινώσουν στην ευρύτερη ομάδα.
- **Επεξεργασία ζητημάτων.** Γίνεται μια πρώτη συζήτηση μεταξύ των επιμέρους ομάδων για ζητήματα που αφορούν το πρόγραμμα. (Κόκκος, 2006, ΥΠ.Ε.Π.Θ./Γ.Γ.Ε.Ε./Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 2007).

2^ο βήμα: Γίνεται εκ νέου διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών (βλ. παραπάνω σελ.30-31), αναλύονται οι προσδοκίες των εκπαιδευομένων και ορίζονται οι κανόνες λειτουργίας της ομάδας.

3^ο βήμα: Καταρτίζεται το μαθησιακό συμβόλαιο.

Η επεξεργασία των δεδομένων της παρατήρησης έδειξε ότι ελήφθησαν υπόψη όλες οι παράμετροι και τα βήματα της εναρκτήριας συνάντησης.

Ο εκπαιδευτής της εναρκτήριας συνάντησης χρησιμοποίησε την τεχνική «γνωριμία σε ζευγάρια» στην οποία ενσωμάτωσε και στοιχεία από την τεχνική «συζήτηση για το πρόγραμμα» δίνοντας στους εκπαιδευόμενους ένα έντυπο με τους άξονες αλληλογνωριμίας, στο οποίο επίσης τους ζητούσε να εκφράσουν τις σκέψεις και τις ανησυχίες τους γι' αυτό. Η διαδικασία διήρκεσε όλο το πρώτο δίωρο της πρώτης συνάντησης και είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί οικειότητα και ευχάριστο κλίμα μεταξύ των εκπαιδευομένων, οι οποίοι, αν και μέλη του ίδιου συλλόγου, δε γνωρίζονταν καλά μεταξύ τους. Δόθηκε η ευκαιρία να συζητηθούν τα εμπόδια που θεωρούσαν οι εκπαιδευόμενοι ότι θα συναντούσαν κατά την παρακολούθηση του προγράμματος, τα οποία στο τέλος της διαδικασίας τα συνέθεσε ο εκπαιδευτής. Ολοκληρώνοντας την πρώτη φάση τους εξήγησε τη σημασία της εναρκτήριας συνάντησης και αναφέρθηκε και σε άλλες τεχνικές.

Μετά την ολοκλήρωση της γνωριμίας ο εκπαιδευτής προέβη και σε εκ νέου διάγνωση των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευομένων μοιράζοντας ένα ερωτηματολόγιο τηρώντας όλες τις παραμέτρους της δεύτερης φάσης διερεύνησης επιμορφωτικών αναγκών. Τέλος χρησιμοποιώντας την τεχνική «επεξεργασία ζητημάτων» διένειμε στους εκπαιδευόμενους ένα έντυπο με βασικούς όρους από το πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων, το οποίο επεξεργάστηκαν και παρουσίασαν σε υποομάδες. Αναδύθηκαν,

έτσι οι γνώσεις τους και απέκτησαν μια γενική εικόνα για το επιμορφωτικό πρόγραμμα.

5.3. Άξονας «Εκπαιδευτές»

Η συλλογή δεδομένων για τον άξονα «Εκπαιδευτές» έγινε για κάθε έναν από τους τρεις εκπαιδευτές με τη συμπλήρωση εντύπου παρακολούθησης της συμπεριφοράς κάθε επιμορφωτή, με ιδιαίτερη έμφαση στις εκπαιδευτικές τεχνικές που χρησιμοποίησαν και με περιγραφικές σημειώσεις που κρατούνταν κατά τη διάρκεια των υπό παρατήρηση εκπαιδευτικών συναντήσεων. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται συνολικά και για τους τρεις εκπαιδευτές (εκπαιδευτής 1, εκπαιδευτής 2 και εκπαιδευτής 3). Σε κάθε δείκτη αξιολόγησης καταγράφονται οι αποτελεσματικές και οι αναποτελεσματικές πρακτικές.

5.3.1. Καταλληλότητα των εκπαιδευτικών μεθόδων και τεχνικών

Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι, οι οποίοι συμμετέχουν σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, έχουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά:

- Έχουν συγκεκριμένους στόχους ανάλογα με τη φάση της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής στην οποία βρίσκονται και με τις ανάγκες που προκύπτουν από αυτήν. Οι στόχοι τους μπορεί να είναι επαγγελματικοί, κοινωνικοί, προσωπικοί.
- Διαθέτουν εμπειρίες αποκτημένες από τις επαγγελματικές, κοινωνικές, πολιτικές και οικογενειακές δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν.
- Έχουν αποκρυσταλλωμένες προτιμήσεις για το ποιοι είναι οι καταλληλότεροι για αυτούς τρόποι μάθησης.
- Έχουν τάση για ενεργητική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία. (Κόκκος, 2005)
- Αντιμετωπίζουν εσωτερικά και εξωτερικά εμπόδια στη μάθηση.

Η αποτελεσματικότητα ενός εκπαιδευτικού προγράμματος θα κριθεί από το αν ελήφθησαν υπόψη τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων. Ειδικότερα η ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευομένων προωθείται από τη χρήση συγκεκριμένων εκπαιδευτικών τεχνικών, οι οποίες αναπτύσσουν την αλληλεπίδραση μεταξύ τους και με τον εκπαιδευτή. Εκτός από την γνωστή τεχνική της εισήγησης, η οποία έχει και αυτή τη θέση της μέσα σε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων, υπάρχουν εκπαιδευτικές τεχνικές που προάγουν ιδιαίτερα την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευομένων. Ορισμένες από αυτές είναι οι ακόλουθες:

- **Ερωτήσεις-απαντήσεις:** Η τεχνική αυτή δίνει τη δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να εκφράσουν τις απόψεις τους ελεύθερα αξιοποιώντας τις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες τους και επιτρέπει στον εκπαιδευτή, ο οποίος συνθέτει τις ποικίλες απόψεις που ακούγονται, να διαπιστώνει τις μαθησιακές ανάγκες των εκπαιδευομένων και να προσαρμόζει ανάλογα την τακτική του.
- **Συζήτηση:** Η τεχνική αυτή έχει ομοιότητες με την τεχνική των ερωτήσεων – απαντήσεων, επιτρέπει όμως να μελετηθεί διεξοδικά το υπό εξέταση θέμα στην ολομέλεια της ομάδας.
- **Καταιγισμός ιδεών:** Οι εκπαιδευόμενοι εκφράζουν με γρήγορο και αυθόρμητο τρόπο τις ιδέες τους σε μια ερώτηση που τους θέτει ο εκπαιδευτής, τις οποίες χωρίς να τις σχολιάζει, σημειώνει στον πίνακα και κατηγοριοποιεί. Η ομάδα συζητά τις κατηγορίες που σχηματίστηκαν και τέλος γίνεται σύνθεση όσων προέκυψαν από τη συζήτηση.
- **Ομάδες εργασίας:** Οι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται σε υποομάδες για να μελετήσουν ένα θέμα ή να εκπονήσουν κάποια άσκηση, το οποίο ανακοινώνουν στην ολομέλεια μέσω ενός εκπροσώπου, ώστε στο τέλος να γίνει σύνθεση και διασύνδεση με τους εκπαιδευτικούς στόχους που εξυπηρετεί η συγκεκριμένη εργασία. Η τεχνική αυτή καλύπτει και τις τρεις διαστάσεις της μαθησιακής διαδικασίας (γνώσεις, ικανότητες/δεξιότητες, στάσεις) και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε κάθε εκπαιδευτική συνάντηση και σε συνδυασμό με άλλες εκπαιδευτικές τεχνικές.

- **Μελέτη περίπτωσης:** Οι εκπαιδευόμενοι καλούνται σε ομάδες εργασίας να μελετήσουν σε βάθος ένα πραγματικό ή υποθετικό σενάριο. Η συγκεκριμένη τεχνική υποκινεί την ευρετική πορεία προς τη μάθηση
- **Παιχνίδι ρόλων:** Οι εκπαιδευόμενοι υποδύονται ρόλους σε ένα σενάριο που σχετίζεται άμεσα με ένα πρόβλημα από τον επαγγελματικό ή κοινωνικό χώρο, ώστε μέσω του βιώματος να κατανοήσουν καλύτερα το πρόβλημα και τις συμπεριφορές και αντιδράσεις που αυτό ενεργοποιεί.
- **Προσομοίωση:** Μοιάζει με το *παιχνίδι ρόλων* με τη διαφορά ότι οι εκπαιδευόμενοι δεν δρουν «θεατρικά», αλλά προσπαθούν να κατανοήσουν τις ενέργειες όσων εμπλέκονται σε αυτήν την κατάσταση.
- **Λύση προβλήματος:** Οι εκπαιδευόμενοι αναλύουν ένα υποθετικό ή πραγματικό πρόβλημα που τους ενδιαφέρει άμεσα, προσπαθούν να βρουν λύσεις και τρόπους εφαρμογής των λύσεων. Συνδυάζεται με πολλές από τις προαναφερθείσες εκπαιδευτικές τεχνικές.

Η επιλογή της αποτελεσματικότερης για κάθε περίπτωση εκπαιδευτικής τεχνικής εξαρτάται από τον εκπαιδευτή, ο οποίος έχει τη δυνατότητα να επιλέγει και να συνδυάζει τεχνικές ανάλογα με τους εκπαιδευτικούς στόχους, το είδος του προς μάθηση αντικειμένου, τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων και το μαθησιακό κλίμα που έχει δημιουργηθεί, το χρόνο και τους πόρους που διατίθενται και τέλος από την ικανότητα του.

Αποτελεσματικές πρακτικές

Στις περισσότερες εκπαιδευτικές συναντήσεις χρησιμοποιήθηκε κυρίως η τεχνική της *εισήγησης με ερωτήσεις-απαντήσεις* σε συνδυασμό με την τεχνική *εργασία σε ομάδες*. Τις τεχνικές αυτές χειρίστηκε με μεγάλη ικανότητα κυρίως ο εκπαιδευτής 1, ο οποίος χρησιμοποίησε σε μικρότερο βαθμό την *εισήγηση*, με μικρή διάρκεια, χωρίς να κουράζει τους εκπαιδευόμενους, και *καταιγισμό ιδεών*. Οι ερωτήσεις του ήταν ανοιχτές, προβληματίζαν τους εκπαιδευόμενους, ενεργοποιούσαν το ενδιαφέρον τους, εμπλέκοντάς τους προσωπικά στη μαθησιακή διαδικασία. Οι ανακοινώσεις των ομάδων προκαλούσαν έντονη συζήτηση στην ολομέλεια με συχνά αντικρουόμενες απόψεις, οι οποίες συνδυάστηκαν και συνοψίστηκαν κριτικά από τον εκπαιδευτή.

Αξιοποιήθηκαν παραδείγματα και εμπειρίες που προέρχονταν από το πεδίο στο οποίο δραστηριοποιούνται οι εκπαιδευόμενοι (τριτοβάθμια εκπαίδευση).

Επίσης χρησιμοποιήθηκε συνδυασμός των τεχνικών *εισήγηση, εισήγηση με ερωτήσεις-απαντήσεις και ομάδες εργασίας* με μεγάλη ευελιξία.

Αξιοποιήθηκαν επίσης, κυρίως από τον εκπαιδευτή 2, οι τεχνικές *συζήτηση, καταγισμός ιδεών και παιχνίδι ρόλων* με επιτυχία, οι οποίες είχαν ιδιαίτερα θετική ανταπόκριση από τους εκπαιδευόμενους. Την ίδια επιτυχία είχε και η τεχνική *τέχνη και διδακτική πράξη*.

Οι εκπαιδευτές έδιναν πληροφορίες και επεξηγήσεις, εξέταζαν το επίπεδο κατανόησης του περιεχομένου, συνόψιζαν και ενθάρρυναν τους εκπαιδευόμενους.

Ο εκπαιδευτής 3 αξιοποίησε με μεγάλη επιδεξιότητα και συχνότητα την τεχνική *εργασία σε ομάδες*. Οι ερωτήσεις του ήταν ανοιχτές μέσω των οποίων παρότρυνε τους εκπαιδευόμενους να προβληματιστούν και να εκφράσουν τις απόψεις και εμπειρίες τους, οι οποίες στη συνέχεια αξιοποιούνταν από τον εκπαιδευτή σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Η εφαρμογή των τεχνικών παρέπεμπε σε πολύ καλή θεωρητική γνώση και εμπειρία στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι σε όλες τις εκπαιδευτικές συναντήσεις οι εκπαιδευτές δεν παρέλειπαν να ρωτούν τους εκπαιδευόμενους για τις ανάγκες τους, τακτική η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί ως διερεύνηση αναγκών τρίτης φάσης.

Αναποτελεσματικές πρακτικές

Η προσπάθεια να χρησιμοποιηθεί η τεχνική της *ανάθεσης ατομικών εργασιών* αντιμετωπίστηκε αρνητικά από τους εκπαιδευόμενους και δεν εφαρμόστηκε.

Οι ανοιχτές ερωτήσεις σε ορισμένες εκπαιδευτικές συναντήσεις δεν ήταν συχνές σε σύγκριση με τις ρητορικές ερωτήσεις.

Οι εμπειρίες των εκπαιδευομένων σε ορισμένες περιπτώσεις δεν αξιοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Αντίθετα, μερικές φορές χρησιμοποιήθηκαν παραδείγματα και

εμπειρίες που προέρχονταν από την τυπική εκπαίδευση. Τα παραδείγματα αυτά αποδείχθηκαν αναποτελεσματικά.

5.3.2. Βαθμός χρήσης εποπτικών μέσων

Όπως προαναφέρθηκε «Εποπτικά είναι τα μέσα που χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτής για τη μετάδοση εκπαιδευτικών μηνυμάτων, με σκοπό να γίνει η διδασκαλία του παραστατική, δηλαδή να προκαλεί σύμπραξη αισθήσεων και νόησης» (Βαλάκας, 2006:12)

Η χρήση ποικίλων εποπτικών μέσων που ενεργοποιούν περισσότερες των μία αισθήσεις ενδυναμώνει τη μαθησιακή διεργασία. Τέτοια εποπτικά μέσα, με διαφορετικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα το καθένα, είναι:

- Το διαφανοσκόπιο
- Το μηχάνημα προβολής μέσω Η/Υ
- Ο χαρτοπίνακας
- Ο πίνακας κιμωλίας ή μαρκαδόρου
- Έντυπα που διανέμει ο εκπαιδευτής
- Τηλεόραση – βίντεο
- Εκπαιδευτικές ταινίες κ.ά.

Η χρήση των εποπτικών μέσων όχι μόνο δεν υποκαθιστά τον εκπαιδευτή αλλά ενδυναμώνει τη μαθησιακή διεργασία μόνο όταν αξιοποιούνται τηρώντας κάποιες προδιαγραφές, όπως:

- ✓ να υπηρετούν τις εκπαιδευτικές ανάγκες και τους μαθησιακούς στόχους της ενότητας
- ✓ να μη γίνεται κατάχρησή τους, αλλά να χρησιμοποιούνται με φειδώ και την κατάλληλη στιγμή

Υ να υπάρχει ευελιξία στη χρήση τους (ΥΠ.Ε.Π.Θ./Γ.Γ.Ε.Ε./Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 2007)

Στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα η αίθουσα διδασκαλίας διέθετε μόνο πίνακα μαρκαδόρου και οθόνη προβολής. Τα υπόλοιπα εποπτικά μέσα τα έφεραν οι εκπαιδευτές, ενώ η διάταξη της αίθουσας εμπόδιζε την ορατότητα των εκπαιδευομένων.

Αποτελεσματικές πρακτικές

Τα εποπτικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν από τους εκπαιδευτές 1 και 2 ήταν ο πίνακας μαρκαδόρου, το μηχάνημα προβολής μέσω Η/Υ και έντυπα. Η χρήση τους γινόταν με ευελιξία και άνεση και συνδυαζόταν τόσο με τους μαθησιακούς στόχους της διδακτικής ενότητας όσο και με τις εκπαιδευτικές τεχνικές που χρησιμοποιούσαν, ενεργοποιώντας το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων. Ο χειρισμός και των τριών εποπτικών μέσων παρέπεμπε σε γνώση τόσο των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων κάθε εποπτικού μέσου όσο και των προδιαγραφών χρήσης τους. Κατά τη διδασκαλία χρησιμοποιήθηκαν επίσης σημειώσεις και διαφάνειες .

Αναποτελεσματικές πρακτικές

Τα εποπτικά μέσα (πίνακας μαρκαδόρου και διαφανοσκόπιο) χρησιμοποιήθηκαν με φειδώ από τον εκπαιδευτή 3, ως ενισχυτικά της μαθησιακής διαδικασίας, χωρίς τη χρήση Η/Υ.

Κατά το χειρισμό εποπτικών μέσων παρατηρήθηκαν καθυστερήσεις που οφείλονταν στον ελλιπή εξοπλισμό της αίθουσας.

5.3.3. Ο ρόλος των εκπαιδευτών στην επικοινωνία εκπαιδευτών-εκπαιδευομένων

Στην εκπαίδευση ενηλίκων η εκπαίδευση σε ομάδες θεωρείται ένα από τα αποτελεσματικότερα εργαλεία μετάδοσης γνώσεων και εμπειριών, απόκτησης κοινωνικών και επαγγελματικών ικανοτήτων, προσωπικής ανάπτυξης και ωρίμανσης (γνώσεις, στάσεις, δεξιότητες), ώστε οι εκπαιδευόμενοι να οδηγηθούν στην αυτομόρφωση. Στη διαδικασία αυτή καθοριστικός παράγοντας είναι ο εκπαιδευτής, ο

οποίος καλείται να έχει γνώσεις και εξοικείωση σε θέματα όπως η δυναμική και η διεργασία της ομάδας. (ΥΠ.Ε.Π.Θ./Γ.Γ.Ε.Ε./Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 2007:104)

«Ως ομάδα ορίζεται μια συνάθροιση ατόμων στην οποία το καθένα έχει συνείδηση της παρουσίας των άλλων, ενώ παράλληλα βιώνει κάποια μορφή εξάρτησης από τους άλλους για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο».

Με τον όρο *δυναμική της ομάδας* «εννοείται η πορεία μιας ομάδας προς την επίτευξη των στόχων της και εξαρτάται από τον τρόπο επικοινωνίας των εκπαιδευομένων, από το βαθμό συνοχής της ομάδας, από τη σχέση της ομάδας με το ευρύτερο περιβάλλον κλπ.».

Με τον όρο *διεργασία της ομάδας* «εννοούνται οι ενέργειες οι οποίες επιφέρουν αλλαγές σε μια ομάδα. Έχουν εντοπιστεί εννέα διεργασίες: αλληλεπίδραση, επικοινωνία, οι επιπτώσεις της συμπεριφοράς των εκπαιδευομένων στην εξέλιξη της ομάδας, οι ρόλοι, η λήψη αποφάσεων, η συνοχή, η διαμόρφωση των σκοπών της ομάδας, οι πηγές ενέργειας και η αλλαγή.» (ΥΠ.Ε.Π.Θ./Γ.Γ.Ε.Ε./Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 2007:81-82)

Στόχος του εκπαιδευτή ενηλίκων είναι να ενθαρρύνει την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της ομάδας. Για να το πετύχει χρειάζεται να κατανοεί τα λεκτικά και μη-λεκτικά μηνύματα που εκπέμπουν οι εκπαιδευόμενοι, να τους ωθεί να αναπτύσσουν ελεύθερα τις απόψεις τους επαναφέροντας με ευελιξία τη συζήτηση στη σωστή κατεύθυνση, φροντίζοντας παράλληλα να μην μονοπωλούν τη συζήτηση κάποιοι εκπαιδευόμενοι.

Ο τρόπος με τον οποίο κάποιος συμμετέχει σε μια ομάδα είτε ως μέλος της είτε ως εκπαιδευτής εξαρτάται από τις εμπειρίες που απόκτησε από προηγούμενες συμμετοχές του σε διάφορες ομάδες. Η προσέγγιση αυτή δε γίνεται πάντα συνειδητά είναι όμως βασικό για τον εκπαιδευτή ενηλίκων να έχει «ενημερότητα των επιλογών, συμπεριφορών και στάσεων του, ώστε να αξιοποιήσει στο έπακρο τις δυνατότητες της ομάδας». Απαραίτητο επίσης να έχει αναπτύξει ικανότητες όπως αυτοπεποίθηση, θάρρος να αποδέχεται την κριτική που του ασκείται, πίστη στην ομαδική διεργασία. (Πολέμη-Τοδούλου, 2006 :155-156)

Αποτελεσματικές πρακτικές

Οι εκπαιδευτές ενθάρρυναν συστηματικά την αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της ομάδας. Δημιουργήθηκε ισότιμη σχέση με τους εκπαιδευόμενους. Η συζήτηση επικεντρωνόταν στο θέμα και κυρίως ο εκπαιδευτής 1 προέτρεπε τους εκπαιδευόμενους να εκφράσουν τις απόψεις τους μέσα σε κλίμα εμπιστοσύνης και χειριζόταν με μεγάλη ευελιξία τις απόψεις και συζητήσεις που ξέφευγαν από το θέμα. Δε δίσταζε να δηλώνει άγνοια ή να αναγνωρίζει τα λάθη του.

Δόθηκε έμφαση στην ομαδική διεργασία με την παρώθηση των εκπαιδευομένων να λειτουργούν ομαδικά. Αξιοποιήθηκε η εμπειρία των εκπαιδευομένων, αναπτύχθηκε η ελεύθερη έκφραση των απόψεων, με την αποδοχή της κριτικής και αναφορές των εκπαιδευτών στον εαυτό τους ως αντιπαράδειγμα, δημιουργώντας έτσι κλίμα εμπιστοσύνης και σχέση ισοτιμίας με τους εκπαιδευόμενους.

Ο ένας από τους εκπαιδευτές προσπαθούσε να εντάξει στη διεργασία και όσους παρέμεναν σιωπηλοί στη διάρκεια της διεργασίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι παρενέβη και άλλαξε τη σύνθεση των δύο υποομάδων, η οποία παρέμενε σταθερή σε όλες τις συναντήσεις, ένδειξη παγίωσης των ρόλων που αναλάμβαναν.

Αναποτελεσματικές πρακτικές

Αναποτελεσματική ήταν η χρήση παραδειγμάτων που δεν αφορούσαν την εργασία των εκπαιδευομένων ή τους φαίνονταν μακρινά.

Η αγωνία και το άγχος σε ορισμένες περιπτώσεις λειτούργησαν ανασταλτικά στην επικοινωνία εκπαιδευτή – εκπαιδευομένων, ιδιαίτερα κατά τη δεύτερη φάση της διεργασίας της ομάδας – τη φάση της σύγκρουσης – όταν η ένταση κορυφώθηκε.

Επίσης, η έμφαση στη θεωρία μερικές φορές κούρασε τους εκπαιδευόμενους.

Οι ανάγκες των εκπαιδευομένων και τα ενδιαφέροντά τους δεν ήταν πάντα εύκολο να ομαδοποιηθούν από τους εκπαιδευτές και να διαμορφωθούν σε συνεκτικά αιτήματα τα οποία να είναι εφικτό να απαντηθούν.

Σε ελάχιστες περιπτώσεις δημιουργήθηκαν εντάσεις, οι οποίες ξεπεράστηκαν χάρη στο καλό κλίμα που δημιουργήθηκε στην πρώτη συνάντηση γνωριμίας.

5.4. Άξονας «Εκπαιδευόμενου»

5.4.1. Διεργασία ομάδας

«Η εξέλιξη της ομάδας διανύει ορισμένα στάδια. Σύμφωνα με τον Tennenant τα στάδια αυτά είναι:

1. *Διαμόρφωση (Forming)*. Η ομάδα μετά την αλληλογνωριμία των μελών της καθορίζει τους στόχους και τις προσδοκίες της και είναι εξαρτημένη από τον εκπαιδευτή της.
2. *Σύγκρουση (Storming)*. Στην ομάδα παρατηρείται άγχος, συγκρούσεις μεταξύ των υποομάδων, κριτική και αμφισβήτηση προς τον εκπαιδευτή, αντίδραση προς το πρόγραμμα.
3. *Ρύθμιση (Norming)*. Αρχίζει η ελεύθερη ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μεταξύ των μελών της ομάδας.
4. *Δράση (Performing)*. Τα μέλη της ομάδας συνεργάζονται για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί.
5. *Ολοκλήρωση (Adjourning)*. Η επίτευξη των στόχων σημαίνει και την απομάκρυνση των μελών από την ομάδα». (στο ΥΠ.Ε.Π.Θ./Γ.Γ.Ε.Ε./Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 2007:84)

Στο επιμορφωτικό πρόγραμμα που αξιολογήθηκε παρατηρήθηκαν τα περισσότερα από τα εξελικτικά στάδια της ομάδας. Στο στάδιο της *διαμόρφωσης* δημιουργήθηκαν από την πρώτη συνάντηση δύο υποομάδες. Η πρώτη ήταν ομοιογενής τόσο ως προς την ειδικότητα (Ε.Ε.ΔΙ.Π. προερχόμενα από σχολές θετικών επιστημών) όσο και ως προς την ηλικία και αυτοχαρακτηρίστηκε ως «ομάδα των θετικών», ενώ η δεύτερη ήταν ανομοιογενής και ως προς την ειδικότητα (ανθρωπιστικές και θετικές επιστήμες) και ως προς την ηλικία. Σε αυτήν η πρώτη ομάδα έδωσε τον χαρακτηρισμό «ομάδα των θεωρητικών». Ένδειξη της προσπάθειας των εκπαιδευομένων να βρουν τη θέση τους στην ομάδα και να κατανοήσουν τον τρόπο λειτουργίας της. Στο στάδιο αυτό οι συμμετέχοντες εξέφρασαν την ανάγκη τους να συνδεθεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με το πεδίο εργασίας τους και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Εκδήλωσαν

επίσης αγωνία για τις γνώσεις τους, τις οποίες θεωρούσαν ελλιπείς και αποδέχονταν τις παρεμβάσεις των εκπαιδευτών.

Στο στάδιο της *σύγκρουσης* οι συμμετέχοντες άρχισαν να αμφισβητούν το περιεχόμενο του προγράμματος, το διδακτικό υλικό που τους διανεμήθηκε και αρνούνταν να υλοποιήσουν τις δραστηριότητες που τους ζητήθηκαν. Προτιμούσαν τις ομαδικές δραστηριότητες και απέρριπταν τις ατομικές και όσες ζητούσαν συγκεκριμένο έργο ή όσες στηρίζονταν σε γνώσεις τις οποίες δε διέθεταν. Αντιμετώπισαν τους εκπαιδευτές κριτικά. Η σύγκρουση μεταφέρθηκε και μεταξύ των δύο υποομάδων σε επίπεδο ανταλλαγής διαφορετικών απόψεων.

Στα στάδια της *ρύθμισης* και *δράσης* οι εκπαιδευόμενοι έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη διαδικασία, αλληλεπιδρούσαν έντονα μεταξύ τους και με τους εκπαιδευτές, εξέφραζαν τις απόψεις και εμπειρίες τους με άνεση. Υπήρχε διάθεση για συζητήσεις γενικού ενδιαφέροντος, οι οποίες προκαλούσαν αντιπαραθέσεις.

Έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις συμμετοχικές τεχνικές, τις οποίες υλοποιούσαν με μεγάλη άνεση και σε κλίμα ευχάριστο και έντονα αλληλεπιδραστικό. Ταυτόχρονα αμφισβητούσαν, κυρίως όσοι προέρχονταν από σχολές θετικών επιστημών, τη δυνατότητα εφαρμογής αυτών των εκπαιδευτικών τεχνικών στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Στο τελευταίο στάδιο, το στάδιο της *ολοκλήρωσης*, διατυπώθηκαν θετικά σχόλια για το πρόγραμμα.

5.4.2. Αξιολόγηση επιμορφωτικού προγράμματος από τους εκπαιδευόμενους

Οι απαντήσεις των εκπαιδευομένων στο **ερωτηματολόγιο αξιολόγησης του επιμορφωτικού προγράμματος** κυμάνθηκαν μεταξύ *Πολύ* και *Πάρα πολύ* σε όλες τις κλειστές ερωτήσεις που αξιολογούσαν το επιμορφωτικό πρόγραμμα σε σχέση με το θεωρητικό μέρος του, τη δόμησή του (ροή και συνοχή των θεματικών ενοτήτων, αναλογία ωρών διδασκαλίας στα διάφορα αντικείμενα εκπαίδευσης κλπ), τους εκπαιδευτές και τις εκπαιδευτικές τεχνικές. Δήλωσαν επίσης ότι το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε *Πολύ* έως *Πάρα πολύ* στις επιμορφωτικές τους ανάγκες και ότι ήταν χρήσιμο για τη δουλειά τους ως μέλη ΕΕΔΠ. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι

περισσότεροι θεώρησαν ως *Πάρα πολύ* σημαντική τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Ως θετικά στοιχεία του προγράμματος ανέδειξαν:

- την απόκτηση νέας γνώσης από το πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων,
- την επικοινωνία με τους εκπαιδευτές, τους οποίους αξιολόγησαν ως καλά καταρτισμένους,
- την συμμετοχή των εκπαιδευομένων και τη συνεργασία που αναπτύχθηκε μεταξύ τους
- τον προβληματισμό που αναπτύχθηκε σε σχέση με το ρόλο τους ως ΕΕΔΙΠ.

Ως αρνητικά στοιχεία τονίστηκαν κυρίως:

- η οργάνωση του προγράμματος σε σχέση με τον ακατάλληλο χρόνο διεξαγωγής και τη μικρή διάρκεια του.

Συμπεράσματα

Εξετάζοντας τα στοιχεία που συλλέχθηκαν κατά την αξιολόγηση του επιμορφωτικού προγράμματος με τίτλο «Μέθοδοι και τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων: αξιοποίηση και εφαρμογή στο διδακτικό/εργαστηριακό έργο των μελών Ε.Ε.ΔΙ.Π. Πανεπιστημίου Πατρών», το οποίο υλοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Πατρών κατά το διάστημα Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου 2010, διαπιστώθηκε ότι:

- Οι στόχοι του επιμορφωτικού προγράμματος ήταν εναρμονισμένοι με τις επιμορφωτικές ανάγκες των μελών Ε.Ε.ΔΙ.Π.. Αυτό φαίνεται τόσο από τις απαντήσεις των ίδιων των εκπαιδευομένων όσο και από τα δεδομένα της παρατήρησης. Το πρόγραμμα προσέφερε γνώσεις και δεξιότητες από το πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων και διαμορφώθηκε στηριζόμενο στις επιμορφωτικές τους ανάγκες αξιοποιώντας τις προϋπάρχουσες εμπειρίες τους, τηρώντας μία από τις βασικές προϋποθέσεις επιτυχίας ενός προγράμματος εκπαίδευσης ενηλίκων.
- Δυσλειτουργία διαπιστώθηκε στην επιλογή του χρόνου και του χώρου υλοποίησης του επιμορφωτικού προγράμματος. Οι εκπαιδευτικές συναντήσεις έγιναν σε ακατάλληλο χρονικό διάστημα προκαλώντας πολλά θεσμικά εμπόδια (*institutional barriers*) στην απρόσκοπτη παρακολούθησή του. Ειδικότερα η περίοδος που επιλέχθηκε να πραγματοποιηθεί το επιμορφωτικό πρόγραμμα συνέπεσε με την έναρξη των ακαδημαϊκού χειμερινού εξαμήνου, κατά το οποίο οι εργασιακές υποχρεώσεις των μελών ΕΕΔΠΙ είναι ιδιαίτερα αυξημένες. Παράλληλα, η διάρκεια του επιμορφωτικού προγράμματος χαρακτηρίστηκε μικρή από τους εκπαιδευόμενους. Όσο για το χώρο δεν ήταν κατάλληλα εξοπλισμένος και διαμορφωμένος ώστε να φιλοξενεί προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων και ειδικότερα προγράμματα που στόχο τους έχουν την επαφή με μεθόδους και τεχνικές του πεδίου της εκπαίδευσης ενηλίκων.
- Οι επιμορφωτές ήταν ιδιαίτερα καταρτισμένοι και έμπειροι στον τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων και χειρίστηκαν με επιδεξιότητα τις εκπαιδευτικές τεχνικές.

- Διαπιστώθηκε ότι τα μέλη του Ε.Ε.ΔΙ.Π. χρειάζονται επιμόρφωση σε θέματα εκπαίδευσης ενηλίκων, προκειμένου να ανταπεξέρχονται καλύτερα στις απαιτήσεις του ρόλου τους.

i

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαλάκας, Ι. (2006). Εκπαιδευτικά μέσα και εκπαιδευτικός Χώρος. *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*, τόμος ΙΙΙ, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.
- Βεργίδης, Δ. (2010). Επιστημολογικές και μεθοδολογικές αφετηρίες για την αξιολόγηση προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων, συγκεκριμένα και διακυβεύματα. Η αξιολόγηση του Προγράμματος «Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας». Στο Δ. Βεργίδης & Α. Κόκκος (Επιμ.). *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Διεθνείς προσεγγίσεις και ελληνικές διαδρομές*. (σελ. 369-400). Αθήνα: Μεταίχμιο
- Βεργίδης, Δ., & Καραλής, Θ. (2008). *Σχεδιασμός, Οργάνωση και Αξιολόγηση Προγραμμάτων*. Τόμος Γ. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
- Κατσαρού, Ελ., & Δεδούλη, Μ. (2008). *Επιμόρφωση και Αξιολόγηση στο χώρο της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΠΙ.
- Κόκκος, Α. (2006). Η Εναρκτήρια Συνάντηση. *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*, τόμος Ι, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.
- Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση ενηλίκων. Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Robson, C. (2007). *Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Πολέμη-Τοδούλου, Μ. (2006). Αξιοποίηση της διεργασίας της ομάδας στην εκπαίδευση ενηλίκων. *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών*, τόμος ΙΙΙ, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ./Γ.Γ.Ε.Ε./Ι.Δ.ΕΚ.Ε. (2007). *Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων*. Εκπαιδευτικό Υλικό. Αθήνα.
- Πανεπιστήμιο Πατρών. Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2010 από <http://www.upatras.gr>
- Νόμος 2817/2000 Άρθρο 13 «Ειδικό Τεχνικό Εργαστηριακό Προσωπικό (Ε.Τ.Ε.Π.), Ειδικό και Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό (Ε.Ε.ΔΙ.Π.) και Διοικητικό Προσωπικό των Α.Ε.Ι.» (ΦΕΚ Α'78/14.03.2000)

Υπουργική απόφαση 63557/Β1/2004 αρ.31 «Ειδικό και Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό». (ΦΕΚ Β'1062/14.07.2004)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ :

«Μέθοδοι και τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων: αξιοποίησή και εφαρμογή στο διδακτικό/εργαστηριακό έργο των μελών ΕΕΔΠ»

1. Στο διδακτικό σας έργο, ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζετε για την επίλυση των οποίων θα μπορούσε να συμβάλει ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα;

.....

.....

.....

.....

2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το συγκεκριμένο επιμορφωτικό πρόγραμμα;

.....

.....

.....

.....

3. Ποιοι θα έπρεπε να είναι κατά τη γνώμη σας οι επιμορφωτικοί στόχοι ενός επιμορφωτικού προγράμματος που απευθύνεται σε ΕΕΔΠ;

.....

.....

.....

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Σας ευχαριστούμε για τη συνεργασία σας

1

**ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:**

**«Μέθοδοι και τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων: αξιοποίηση και εφαρμογή στο
διδασκτικό/εργαστηριακό έργο των μελών ΕΕΔΠ»**

1. Φύλο: Άνδρας   Γυναίκα
2. Ηλικία: έως 34 ετών   35-44 ετών   45 και άνω
3. Έχετε κάνει μεταπτυχιακές σπουδές; Ναι   Όχι
4. Αν Ναι, σε επίπεδο: Master   Διδακτορικό
5. Το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε στις επιμορφωτικές σας ανάγκες;
Καθόλου   Λίγο   Μέτρια   Πολύ   Πάρα πολύ
6. Βρήκατε ενδιαφέρον το θεωρητικό μέρος του προγράμματος;
Καθόλου   Λίγο   Μέτρια   Πολύ   Πάρα πολύ
7. Πόσο ικανοποιητική κρίνετε τη δόμηση του προγράμματος (ροή και συνοχή
των θεματικών ενότητων, αναλογία ωρών διδασκαλίας στα διάφορα
αντικείμενα εκπαίδευσης κλπ);
Καθόλου   Λίγο   Μέτρια   Πολύ   Πάρα πολύ
8. Πιστεύετε ότι ήταν χρήσιμο το πρόγραμμα στη δουλειά σας ως μέλος
Ε.Ε.ΔΙ.Π.;;
Καθόλου   Λίγο   Μέτρια   Πολύ   Πάρα πολύ
9. Οι εκπαιδευτές σας παρακίνησαν να συμμετέχετε στην επιμορφωτική
διαδικασία;
Καθόλου   Λίγο   Μέτρια   Πολύ   Πάρα πολύ

10. Οι εκπαιδευτές κατανοούσαν τις ανάγκες και τις επιθυμίες σας;

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

11. Οι εκπαιδευτές γνώριζαν το αντικείμενο διδασκαλίας τους;

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

12. Είστε ικανοποιημένος/η από τις εκπαιδευτικές τεχνικές που χρησιμοποίησαν οι εκπαιδευτές;

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

13. Πόσο σημαντική ήταν για εσάς η συμμετοχή σας στο πρόγραμμα;

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

14. Ποια ήταν τα κυριότερα θετικά στοιχεία του προγράμματος;

.....
.....
.....
.....

15. Ποιες ήταν οι κυριότερες αρνητικές πλευρές του προγράμματος;

.....
.....
.....
.....

16. Προτάσεις για το μέλλον:

.....
.....